

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 glđ. 20 kr., pol leta 2 glđ. 10 kr., četrt leta 1 glđ. 5 kr.;
za dijake na leto 3 glđ. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 24. zvezka.

	Stran
P. Luis Coloma. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	737
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Konec.]	740
Roža in trn. (Slika iz naroda. — Spisal <i>Fr. Vrhovski.</i>) [Konec.]	743
Nikar med svet! (Zložil <i>A. Zdénčan.</i>)	748
Jesenski dihi. (Speval <i>Silvin Sardenko.</i>) VII., VIII., IX.	749
Božična idila. (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	749
Celje in okolica. (Proste črtice. — Sestavil <i>Andrej Fékonja.</i>) [Konec.]	750
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Konec.]	755
Krasoslovne črtice. (Predaval v slovenskem klubu na Dunaju <i>dr. Janko Pajk.</i>) [Konec.]	762
Eros in Nejkos. (Dušeslovna črtica. — Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Konec.]	765
Književnost	767
<i>Črtice iz maloruske književnosti.</i> (Piše <i>Podravski.</i>) [Konec.]	
Razne stvari	768

Naše slike.

Na platnicah.

Pogovori. [Konec.] — *Vabilo na naročbo za l. 1900.*

Slike.

Luis Coloma	737
Priprošnja. (Fot. in zal. 1893 <i>Fr. Hanfstaengl</i> , Monakov. — Slikal <i>Gabrijel Max.</i>)	744, 745
Grad Lemberg pri Celju. (Fot. <i>M. Helff.</i>)	760
Pod Ojstrico. (Fot. <i>M. Helff.</i>)	761
General Joubert, poveljnik transvaalske vojne	767
Andrej baron Čehovin. Kip na spominiku. (Risal <i>F. D.</i>)	768

Listnica uredniška. Gospodje *L. L., P. B. Š.* in dr.: Ne zamerite, da je zaostalo za prihodnje leto. Ob tej priliki vljudno prosimo književne poročevalce, da naj pišejo kratko in tehtno. V novem letu bomo med drugimi stvarmi jako skrbeli za to, da bodo naša poročila nova: kar je pa zaostalo, to bomo urno spravili v list.

Vsem dragim in čislanim sotrudnikom bodi za sodelovanje prav iskrena zahvala. Srečno novo leto, zadnje v 19. stoletju!

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI.
po 4 gld.

---

15 *Gosp. Ivan Bonač, bukvovez v Ljubljani, je napravil tudi za ta letnik krasne platnice v ognjeno-češnjevordeči, havanarjavi in azurno-modri barvi. Cena je v Ljubljani 70 kr., po pošti 80 kr.*

P. Luis Coloma.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

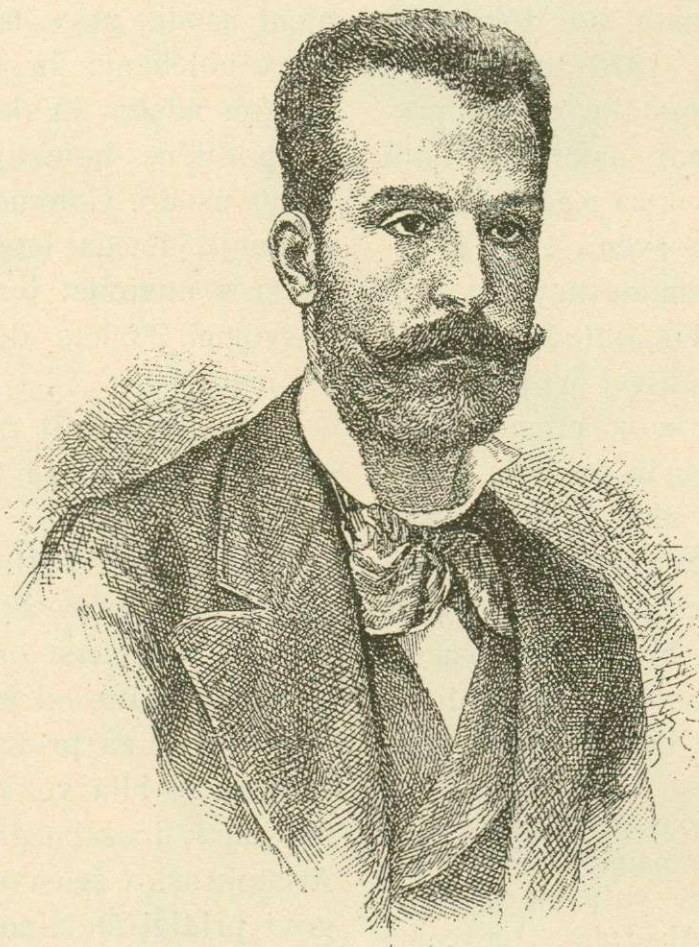
Jako zanimiv pisatelj-pripovednik je stopil v novejšem času na prizorišče svetne književnosti. Najprej je vzbudil občno pozornost doma na Španskem, potem pa so njegova dela prešla tudi med druge narode, zlasti med Francoze in Nemce. Prištevajo ga prav novodobnim ali modernim pisateljem, ker zna uporabljati vse prednosti nove tehnike in realističnega opisovanja. In ta pisatelj je — jezuit, vrh tega še prav goreč in dober jezuit, pater Luis Coloma. Cudna stvar!

Luis Coloma¹⁾ (izgovori Kolóma) se je porodil dne 9. prosenca l. 1851. v zgodovinsko znamenitem mestu Jerez de la Frontera v Andaluziji na Španskem. Njegov oče je bil sloveč zdravnik in bogat mož. Ko je imel sin 12 let, je šel v mornarsko šolo v San Ferdinandu, kjer je od kraljice dobil brezplačno mesto. A mladi Luis ni imel veselja za mornarsko službo; rajši nego z mornarstvom se je pečal z vedami in s književnostjo. Ker je torej čutil v sebi zmožnost za znanstvo in umetnost, je popustil mornarstvo in se po dovršenih nižjih

¹⁾ Precej naslednjih podatkov je povzetih iz lista „Kathol. Warte“ 1892, str. 141 in nasl.; drugi so iz drugih virov in njegovih spisov.

„Dom in svet“ 1899, šte. 24.

študijah v Sevilli posvetil pravništvu. V tej dobi je globoko pogledal v življenje človeško, ki mu je bilo odprto na vse strani. Bil je izredno lepega in finega vedenja, a moške in dostojne vnanjosti; s tem se je znal na vseučilišču in v družbi prikupiti, pa tudi pokazati se svojim znancem.

Luis Coloma.

Književno delovanje ga je najbolj vleklo k sebi. Tedaj je bila še živa pisateljica Cecilija de Arrom, ki je pisala pod imenom Fernan Caballero¹⁾ (izgovori Kabaljéro) in je po „Družini Alvaredovi“ (poslov. Parapat) znana tudi Slovencem. Ta izredna, tedaj že jako priletna žena je imela do mladega dijaka veliko moč, pa ga je tudi ljubila kakor mati svojega sina. Pregledovala in popravljala je njegove spise in mu svetovala s svojo bogato izkušnjo. V tej dobi se je rodilo nekaj malih, a prav dobrih spisov, med njimi menda tudi „Juan Miseria“,

v katerem je pokazal ono zmožnost, ki se tako odlično razodeva v njegovih po-

¹⁾ Ta znamenita žena je bila porojena l. 1797. v Morgesu na Švicarskem. Njen oče je bil Boehl v. Faber, ki je imel na Španskem trgovino in je znamenit za špansko književnost; izdal je: „Floresta de rimas antiguas“ in „Teatro espanol“. Omožila se je

znejših spisih, namreč zmožnost za opisovanje družabnih in nraavnih razmer. Kako se je zanimala Caballero za mladega pisatelja, kaže tudi to, da je pisala predgovor k njegovu pripovedi: „Dolores de un estudiante“, ki je bil njegov prvi objavljeni spis.

A našega Coloma ni mikala samo književnost, temveč tudi politika. Politične razmere so se tedaj na Španskem jako hitro izpreminjale. L. 1868. je počil v Cadizu upor zoper kraljevo hišo. Uporniki so pod poveljnikom Serranom pobili kraljevsko vojsko, in kraljica Izabela je bežala na Francosko. Po celi deželi se je razširil prevrat. Burbonce so odstavili, sklicali kortese (državni zbor), ki so pa sklenili, da ostane monarhija, a da se pokliče nov vladar na španski prestol. Po raznih poskusih so dobili laškega kraljeviča Amadea (1870) za kralja.

Coloma se je za te dogodke v svoji propadajoči domovini zanimal najživeje. Lotil se je časnikarstva in pisal za madridski list „El tiempo“ in za „El porvenir“, ki je izhajal v njegovem rojstvenem mestu. Po svojem političnem mišljenju je bil odločen pristaš izgnane kraljice in tudi deloval pri poskusih, da bi prišla zopet na svoj prestol. Tedanja vlada je to zvedela in ga dala ostro nadzirati. Nekega dne je ukazala celo hišno preiskavo v njegovem stanovanju: pa našli niso pri njem ničesar, ker je Coloma o pravem času odstranil, kar bi bilo nevarnega.

Kakor je mladi mož stal sredi političnega vrvenja, tako pa je bil tudi sredi ari-

trikrat, poslednjič z odvetnikom Arromom v Sevilli. — Pisateljico se je pokazala najprej l. 1849. z romanom „La Gaviota“; pozneje so prišli na svetlo mnogi drugi: „La familia de Alvareda“, „Un verano en Bornos“, „Clemencia“, „Lagrimas“ (znamenit), „Elia“, „Pobre Dolores“, „Lucas Garcia“ i. dr. manjše povesti. Njeni spisi so hitro zasloveli in prešli v prevodih tudi v druge književnosti. Caballero je res velika žena-pisateljica, ki je v svojih delih družila in strinjala vse lastnosti dobrega romana. Pisala je po istini ali reališko, zato tudi moderno; življenje španskega ljudstva je naslikala resnično in živahno. A njena pisava je vedno čista in plemenita, polna navdušenja za katoliško vero in za narodne svetinje španskega ljudstva. Umrta je dne 7. malega travna l. 1877. v Sevilli.

stokraških ali višjih krogov, katerih slabe in dobre strani je opazoval in spoznaval. Žal, da je bilo več slabih nego dobrih. Tudi je mnogo potoval in videl veliko sveta. A sreče mu vse to ni nudilo.

Nekega dne l. 1874. so našli mladega Coloma doma brezzavestno ležečega z obstreljeno glavo. Revolver mu je zadal rano, ki je bila skoro smrtna, a ne vé se, iz čigave roke. Ali je bil tu poskušen samomor, ali političen napad, ali kaj drugega? Njegovi znanci trdijo, da je bil nesrečen slučaj.

Dober mesec je bil mož med smrtjo in življenjem in moral nehoté mirovati. A kakor je nekdanj mlademu Ignaciju huda rana in mirovanje v bolniški postelji bilo povod, da je premišljeval sam o sebi, o svoji duši in njeni usodi, prav tako je tudi našega Coloma bolehanje in mirovanje pripravilo k drugim mislim in skrbem, ne za zunanji svet in politične homatije, temveč za dušo in njeno usodo. Coloma se je odločil za drugo življenje. Istega leta je vstopil na Francoskem v novicijate Jezusove družbe. Tako je v svojem 23. letu dovršil prvi del svojega življenja.¹⁾

Nato je izginil za deset let svetu izpred oči in deloval med tihim zidovjem za druge namene.

Ni se pa skrtil za vselej. Pridigar in učitelj v jezuitovskih kolegijah je kmalu vzbudil pozornost onega sveta in onih krogov, med katerimi je nekdanj živel. In ti so si ga želeli za pridigarja v Madrid. Radovednost je bila velika, kakšen bo nekdanji fini junak družabnega življenja — na prižnici. Aristokraško ženstvo je bilo pri prvi njegovu pridigi številno zbrano. A namestu nekdanjega prijetnega zabavnika je čul Madrid ostrega pridigarja, ki je govoril poslušavcem odkrito in brez ovinkov. Coloma se je poslušalstvu zameril, ni maralo zanj, in s posredovanjem kraljevim je doseglo, da je moral pridigar iz glavnega mesta.

P. Coloma je bil večinoma vedno bolehen, odkar je prebolel oni prevrat v svojem

¹⁾ Naša slika kaže Coloma še neduhovnika.

življenju. Zato mu ni bilo lahko pridiganje. A ker je vendar želel in hotel govoriti širšemu občinstvu, prijel je zopet za pero, katero je že nekdanj sukal jako spretno. In to pero je pisalo živahno in resnično, pisalo iz obilnega izkustva med svetom in v lastnem duševnem življenju, pisalo pa iz neusahljivega navdušenja za blaginjo človeštva.

Njegove prve nove povesti so bile namenjene le bolj za mladino. Pisal je zanjonežno, vendar zanimivo, prav iz mladinskega življenja. Razkrival pa ji je velike nevarnosti med spačenim svetom. A naš pisatelj ni ostal pri samih spisih za mladino, temveč je pisal kmalu tudi za zrele čitatelje, pisal z ono močjo in spretnostjo, ki jo ima v oblasti le velik pisatelj prve vrste. Prvi spisi so v mnogih rečeh podobni spisom Caballerovim, toda v njih se tudi kaže moška svobodnost in strokovna izobraženost. Priobčeval je od l. 1884. dalje svoje manjše spise v jezuitovskem časopisu „El Mensajero del San Corazon di Jesus“. Prelagali so jih hitro v tuje jezike: v laški, francoski, angleški, portugalski, poljski jezik. Vendar niso ti spisi tako obvladali občinstva kakor njegov roman „Pequenneces“ (malenkosti), v katerem živo slika in biča žalostne razmere pri španski aristokraciji v dobi prevrata in Amadejevega kraljestva, ki ima največje zmote in zlobnosti za same „malenkosti“. Ta roman je mojstersko delo bodisi po vsebini, bodisi po izvrstni moderni tehniki. Naloga, katero si je bil pisatelj postavil, je jako težavna, a Coloma ji je bil do cela kos. Roman je doživel velik uspeh. V dveh mesecih so razprodali tri izdaje: prvo v 5000 izvodih, drugo v 7000, tretjo v 20.000. Na Španskem je zašumelo, ko so videli to zrcalo visoke aristokracije, nekateri so pisatelja obsojali, češ da grdi domovino, drugi so mu priznavali dobri namen in izredne vrline dela samega. Kritiki in literati so se obširneje ž njim pečali, pisali

o njem članke in brošure. Kmalu so prevedli roman tudi v druge jezike, „Prosvjeta“ ga je objavila v hrvaščini. Nemška, tudi ostrejša kritika se je izrekla jako ugodno o tem delu, in nemški prevod berolinski je hitro doživel več izdaj.

Upamo, da o tem zanimivem pisatelju nismo pisali danes poslednjič. Da smo pisali o njem, četudi je tako oddaljen od nas po domovini, odločili smo se iz dveh namenov. Na jedni strani smo hoteli pokazati, da katoliška vera, duhovski stan ali tudi redovni poklic nikogar ne ovira, da ne bi deloval za pravo umetnost v katerikoli si bodi obliki. Kdor ni omejen sam, tega tudi ne omejuje vera, stan, poklic. Na drugi strani smo hoteli pokazati, da celo tako ostrega nramnega naziranja mož, kakor je p. Coloma, odobruje literarno delovanje umnih duhovnikov na leposlovnem polju in jih sam vabi tje z najlepšim vzgledom. Zares ima duhovnik-pisatelj obilno prilike, da opazuje svet v pravi svetlobi; prav tako pa pozna tudi prava in trdna načela, po katerih naj sodi njegove dobre in slabe strani. Seveda ozirati se mora na svojo dobo in ž njo mora napredovati. Kdor bi zametoval vse, kar je moderno, ta bi ravnal jako nespametno in krivično.

In še to nam kaže krasni uspeh Colomovega pisateljstva: četudi ima občinstvo sto pomislekov proti duhovniku-pisatelju, a istinitim vrlinam, resnični duševni moči njegovi se ne ustavlja dolgo, temveč jih naposled le pripozna in ceni. Ako pa je morda nekoliko ostrejši proti njemu kakor proti drugim, ako od njega več zahteva kakor od drugih pisateljev, no, to ni v škodo niti njemu samemu, niti književnosti.

Bog daj, da bi se na polju slovenske lepe in znanstvene knjige čim dalje tem mnogoštevilneje zbirali v čistem soglasju in v plemenitem tekmovanju vsi stanovi našega naroda v njegov pravi duševni prospeh.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Konec.)

XXIV.

Štirinajst dnij je posedal Lotar po kavarnah. Prejšnja družba ga ni veselila, in tovariši so že sklepali: Glej, glej, kako prestvari srečen družinski dogodek moža, da se v trenutku zaobrne kakor vojak na stotnikov klic in jo krene na popolnoma drugo pot! Verjeli sicer niso povsem temu preobratu, ker je bil vsekako prenagel, in upali so, da se Lotar tudi tega navadi in sinčka naveliča, kakor se je doslej še vselej in vsega nasitil, razven tistega pluskajočega življenja, ki je v istini vedno jednako, a na videz vendar od dne do dne na novo omamljajoče, ščegetajoče z novimi užitki, z novim razkošjem. Ali to pot so se vsi ti modri kavalirji jako motili. Lotarja ni vlekel od družbe novorojeni sinek, vlekla ga je skrb, strah, ki je ovijal krog njega črne peroti, a se le redko pokazal jasnega angela bodoče sreče: Lotarju je ležala na srcu mučna mōra — borzijanska igra. Parkrat je prejel brzojavno iz Pešte manjše vsote, in tedaj je vselej pohitel domov, sedel v naslonjač in za nekaj časa sanjal o bogati in lepi bodočnosti. Potem pa je zopet hitel v kavarno, prelistaval vse peštanske časnike in primerjal in presojal dviganje in padanje raznih srečk, kurzov in akcij. Mrgolelo mu je po glavi polno številčk, vsesaval se je v primerjanje raznih poročil, zasledoval notranjo in vnanjo politiko, hlastal po novicah o raznih uimah doma in v Ameriki, po Ogrski in po Rusiji — pred njim so se gromadili časniki, kava se je pa hladila nedotaknjena cele ure.

Kavarna je bila skoro prazna. Par umirovljenih uradnikov je s šilastimi nosovi štrlelo v časnike, pobiraje iz njih najnavadnejše poulične dogodke in najtehtnejša vprašanja visoke politike — oboje z isto mate-

matično in nervozno natančnostjo, kakor da bi imeli pred seboj najvažnejše uradne akte. Natararji so sloneli leno ob biljardu, igrali se s krogli, podirali koželjčke in jih postavljali, pretehtavali goste po velikosti napojnin in skoro šepetaje zasmehovali tega in onega obiskovavca kavarnic, pred katerim so se nedavno še klanjali, da bi si skoro zlomili hrbtenice.

„Gospod baron Wegel?“ Visok oster glas raznašavca brzojavk je zadonel po kavarni. Lotar je pogledal izza časnikov, podpisal dostavljavcu receptis in s tresočo roko raztrgaval pečat brzojavnega urada, spoznavši, da je brzojavka oddana v Budimpešti.

Prebere prvič, prebere drugič, prebere tretjič.

Obraz mu je stopnjevale bledeval, oči so se izbuljevale, in po tretjem čitanju je spoznal, da bere vselej toisto, neizpremenjeno obupno vest:

„R. p. Kurz vaših papirjev je zaradi železniške nesreče v Galiciji in zaradi povodnji na Ogrskem zopet padel za dvajset goldinarjev. Pomoči potreba — nujno. Za gotovo rešitev prispevek vsaj trideset tisoč. Sicer preti papirjem eksekucija.“

Lotar je planil kvišku, zagrabil klobuk in suknjo ter bežal iz kavarne hrupno in divje, da so natararji zrli za njim in skomizgali z rameni. Po ulici je drl kakor vihra, v roki tiščal brzojavko, suknjo pa nerodno nesel na jedni rami, da mu je dolnji vogel pometal prah po tlaku. Ljudje so se mu ogibali, postajali, gledali za njim, nekateri so ga pozdravljali, a Lotar ni videl nobenega znanca, odzdravil ni nikomur, bežal je domov, ker zdelo se mu je, da vsak šetavec, vsak pobalin kaže za njim s prstom in se mu reži: Berač, berač, berač! Doma na stopnicah je srečal dva zdravnika. Vljudno sta ga po-

zdravila, in ko je Lotar hotel mimo njih, ustavil ga je jeden in mu ukazal, da naj ne hodi k Margiti, ker sta morala zapovedati najstrožji mir. Margita leži v vročici in se razburja ob vsaki malenkosti. Naj torej tudi gospod soprog preneha za par dnij z obiskom.

Lotar se je prijel z jedno roko za držaj, nepremično poslušal zdravnika, poklonil se jima in brez besedice odhitel dalje.

Zdravnika sta se spogledala, zganila z rameni — pred hišo se pa ločila.

Ko je prišel v sobo, padel je na usnjeno otomano jednak človeku, kateremu odpovedó noge, ki je zmučen kakor bežeča zver, ki si z največjim naporom otme življenje ter se zgrudi brez sape in moči v varno zavetje.

Na otomani je ležal Lotar dolgo, kakor da bi bil v omedlevici. Suknja mu je zdrsnila z ramena na tla, klobuk se je prekopicnil in poveznil pod stol, oko mu je bilo zaprto, lice blede, a telo je drgetalo silnega nihanja razdraženih živcev. Domišljija mu je igrala razburjeno, kakor pisani solnčni dnevi so švigala pred njim pretekla leta z vso ugodnostjo, z vsem sijajem, z vsem leskom in z užitki, vsa zapravljenost mladost je planila predenj, vse spletke, vse kovarstvo — vsa sreča —: a izginile so vse slike, in Lotar je stal ob črnem prepadu, čigar dno je krila peklena tema, iz katerega ni migljala nobena luč, pred katerim ga je bilo groza, a vendar ga je vanj vleklo tisoč vrvij, vanj ga pehalo tisoč mrzlih rok divjih Erinij, ki so z razpuščenimi lasmi, s sikajočimi kačami zakrile razgled nazaj v minulo življenje ter mu s silo kazale grdo noč v brezdanjem brezdnju. Lotarja je izpreletel mraz po kosteh, srce je zahrepenelo po življenju, grenka bridkost se mu je razlila po vseh žilah in iztisnila izpod zaprtih očij bridke kaplje, ki so se plazile boječe po licu in močile rujavo usnje na otomani. Pritekle so tri, štiri debele solze — zopet je oko ostalo suho. Lotar je pa planil kvišku, zasmejal se — ne — zakrohotal, kakor da bi bil čul krohot zlih duhov — preganjavcev, in kriknil obupno,

da so mrtve stene odmevale vzkliku: „Doigrano vse!“

Lotar je vstal in začel hoditi mirnim korakom po sobi. Včasih je postajal, gledal topo v tla, hodil zopet hitreje, pograbil brzojavko, bral vnovič, vrgel ves zmečkani list na mizo in zopet mislil. Iskal je mostu čez brezdno, iskal ozke brvi, katera bi ne bila možu vajelemu dela ostala prikrita. A Lotarjeva preteklost mu je zagrnila vsak prehod, vsak mostiček — nujna posledica je bila, ker ni mogel nazaj in ni mogel čezenj, da plane vanj.

Sedel je k pisalniku, pobral iz njega vse vrednostne papirje; pregledal jih je še jedenkrat, prelistal natančno vse, zložil jih skrbno v zvezek, zavil in zapečatil. Potem je pisal nekaj pisem, zapečatil jih takisto, položil jih k papirjem in vse zaklenil v miznico, ključek spravil v kuvert, zalepil in zapečatil ga in napisal: Ključ do oporoke.

Ko je vse dovršil, prižgal si je s čudovito mirnostjo najfinejšo smotko, ki jo je hranil v zalogi, stopil k oknu in pušil kakor človek, ki vstane od obeda in kadeč preživi pol ure v ‚dolce far niente‘.

Pokadil je smotko, odložil konček na pepelnik, in rekel: „Tako, vsa stvar se dokonča.“

Iz miznice je vzel revolver, pobral iz njega patrone ter jih nadomestil z novimi, potem je sedel zopet na otomano, naslonil se z levim komolcem na vzglavje, z desnico pa nastavil cev na sence. Ko se je dotaknilo mrzlo železo senca, zadrgetal je, groza ga je izpreletela, srce mu je vztrepotalo, kakor da bi ga prosilo: Oh, daj, živi! Tako sem še čvrsto, tako bi rado še živelo v tvojih prsih in te napajalo z onim čudovitim življenjskim sokom, ki ga pošiljam v hrano vsakemu živcu, vsakemu lasu, vsakemu vlakencu na celem životu! Daj, živi, živi!

In Lotar je zajecal: Ne morem, ne morem!

Končano — vse končano. In v tem trenutku mu buškne na um grozno vprašanje, katerega ni doslej nikdar uvaževal, nikdar premišljal, vprašanje: Ali bo res vse končano — s smrtjo? Z otomane je planil, re-

volver odložil in begal po sobi. Begal je in begal, besnel in trpel — vprašanje je umiralo in se nazadnje glasilo le še ko odmev iz daljave — vprašanje, katero reši dete, ko se zave pameti, a Lotar ga rešiti ni mogel; tisočero rok ga je pehalo zopet v brezdno, tisočero žrel mu je varljivo klicalo in odgovarjalo na vprašanje: Vse je končano — vse — vse — vse — — — —

Vzduh je zajecal v groznem zvoku, šipe so zacingljale, kakor hihitanje duhov iz prepada, po sobi so se točili valovi dima, in vonj smodnika je použil duh tobačnega dima. Na otomani je ležal brezdušen Lotar, iz senca mu je curela kri po licu, po otomani in na tleh se je zbirala krvava luža.

XXV.

Razni časniki so objavljali krajša in daljša poročila o samomoru Lotarjevem. Najobširnejše je poročal neki peštanski list, organ borzijancev, ki je poveličeval Lotarjeve nedosežne očetovske vrline in dokazoval, da se mu je zmešalo od samega veselja, ker je dobil naslednika. Židovi so brali poročilo, pomilovali Wegela po kavarnah, doma pa delili baronove prisleparjene tisočake. Za svedoka, da je Lotar obolel na umu, sta bila zdravnik, ki sta ga srečala malo poprej na stopnicah. Tako je sodil svet, tako sodil celo Ante Lacinger, ki je tedaj živel prve tedne v zakonu z ljubljeno Ando. — Bil je v pisarni pri najboljšem odvetniku, kateri je naglo spoznal moč Antetovo in skrbel, da si ga je ohranil. — Novica ga je močno pretresla, živo se je domislil Margite, domislil barona, o katerem ne bi bil slutil, da bi mogel biti tako vzoren oče. In vsiljevala se mu je misel, da je vzrok druga stvar, in to samo odeja na Lotarjeve grehe. A spomnil se je, da o mrtvih ne sme soditi slabo, spomnil se je, kako bo on vztrepetal nepoznane radosti, ko bo dvignil prvo svoje dete v naročje in je poljubljal, in iskreno je zaprosil: Varuj me Bog take usodne nesreče!

Tako je sodil varani svet, drugače je sodila Margita.

Ko je zabučal strel po hiši, kriknila je Margita: „Lotar!“ dvignila se v postelji, a omahnila nazaj in se onesvestila. Kakor da bi bila kroglja predrila njeno srce, tako je zadela njo slutnja, da si je Lotar vzел življenje, vzел morda radi nje, ker ni hotela govoriti ž njim, ker ga je gledala mrzlo, skoro odurno, ker je celo ona prosila zdravnika, naj prepovesta Lotarju obiske, ker jo ti strašansko razburjajo. In sedaj ta hipna slutnja, da ga je ona tirala v smrt — ta jo je zmogla, slabotno in bolno ženo, da ji je skoro vzela življenje.

Ko se je zopet zavedela, zaprašala je najpreje po Lotarju, ali se je ranil do smrti. Prikrivati ji niso mogli, potrdili so Lotarjevo smrt in ji izročili njegovo pismo.

Prebrala je je. Na njeno lice je tedaj legla mrzla topost, njene ustnice so se stisnile bolj kakor prej, njeno oko je ostalo suho, ko so odnesli krsto iz hiše. Margita je zvedela iz pisma Lotarjevo izpoved, da ji je zapravlil skoro vse in da je ostalo komaj toliko, da bo živela s sinom nesrečnega očeta.

A ostalo je vendar dovolj — preveč. Oslabljen Margitina narava ni prebolela tolikega gorja. Venela in ugašala je s sinčkom vred, kakor vene roža in popek, ko ji razdene črv zadnjo koreninico, venela je in zvenela in se poslovila od zemlje, ki ji je dala piti obilo strupa, in s sinčkom — angelčkom v naročju odplula tjakaj, kjer je bila njena jedina nada — odplula je kvišku.

* * *

Ladičevka je preživela obe katastrofi, a doživela in čula in videla, da so se jednega sina sramovali tovariši sokanoniki — sramovali duhovnika brez poklica, a drugega so kleli nižji uradniki — šefa brez zmožnosti — in ž njima vred kleli in se sramovali matere, ki je prodala lastnega otroka, da je zadostila svojemu častihlepju in častno spravila sinova — kvišku.

Roža in trn.

(Slika iz naroda. — Spisal *Fr. Vrhovski.*)

(Konec.)

XIV.

Pred Bogom ona z ljubim zdaj
že desno v desno deva;
prisega sveta: vekomaj
že prsa ji razgreva.

Solnce je prijetno ogrevalo in tajalo še precej debeli sneg na pustni pondeljek, ko so se vračali svatje iz cerkve h Korenu. Naša Janez in Anica sta bila namreč ravnokar poročena. Ponosno je stopal Janez sredi zbrane družbe in pazil okoli sebe, da bi se kdo povabljenih ne odtegnil. Anica pa se je nekako skrivala za mater in za družico. Vsa družba se je polagoma zbrala pri Korenu, kjer se je čez par ur razvila prav živahna zabava. K temu je tudi pripomogla godba dveh godcev: jeden je imel gosli in drugi harmoniko. To je bil oskrbel Golob, ki je bil danes najbolj židane volje. Prvi je začel skakati po hiši, in ko so se temu smejali drugi, poiskal je mater Logarico.

Ta še menda svoj živi dan ni plesala, zato se ji tudi ta dan ni ljubilo. A Golob ni odjenjal:

„Ti, moja ljuba sosedica, sedaj šele poskoci, primojdunaj! Smrt bo naju videla, kako pleševa, in poreče: ‚Hoj, ta dva še nista zrela zame, ker še tako skačeta!‘ Pa bo nama še kako leto odložila, primojdunaj!“

„Naj naprosim katero drugo namesto sebe“, odvrne Logarica in namigne družici. Ta je bila pri volji, in kmalu se je zasukal stari Golob tako gibčno ž njo po podu, kakor kak mlad fant. Drugi so se mu čudili, da ima še tako urne noge, on je pa odvrnil:

„Primojdunaj, nisem bil Golob celih trideset let zastonj, da bi se ne bil navadil letati.“

Nato začno tudi drugi rajati, da se je kar kadilo po sobi. Ko utihnejo, izpregovori zopet Golob:

Hopsasa, hopsasa, pustna nedelja:
lan' sem bil krapov sit, letos pa — zelja.

Po kratkem prestanku začne zopet pri-
ganjati:

Le ga še, le ga še za jedne podplate,
saj ima Golob še 'ne vole kosmate!

Tako je kmalu minulo v družbi celo popoldne, da se je nagloma zmračilo. Nekateri so začeli skrbeti, kako bo doma.

„E kaj še to“, je prigovarjal Golob, „saj nimate mladih doma! Če pa so, bodo že počakali. Saj je počakal še tisti, ki je s češnje padel. Še jaz bom priskakal gori na brdo, ki nesem s seboj vseh šest križev. Hajdi, godca, vrežita še jedno, tisto:

Lan sem ji kupil en mecelj pšenice,
letos me truca za nove plenice.“

„Bedak ti stari, danes si pa čisto ob pamet!“ grajala ga je žena, on pa je le še nadaljeval:

Lan' sem ji kupil krenček kostanja,
letos me ženka že h delu priganja.

„Prav dela!“ pritrdijo ženske. „Pa ne menda k takemu, kakor je imate nocoj, ko tako skačete.“

„Veste kaj, nocoj mora stari Golob še zadnje pero iztresti, primojdunaj!“

Tako je minula ura za uro, da niso vedeli, kdaj. Stari Koren je pridno zahajal v klet z velikim vrčem, vesel, da so ga mu tako hitro sušili. Napravil je že precej zarez na vratih v kleti, kjer si je po svoje zaznamoval njih število.

Vsakokrat se je med goste prismejal, kar nakrat pa, blizu polnoči, prihiti ves prestrašen:

„Ljudje božji, nekaj hudega je! Tam za ‚strmim klancem‘ nekje gori! Velika zarja se vidi, ne bo nič dobrega.“

Kakor bi bila strela udarila med svate, tako se je vse prestrašilo. Nakrat je bilo vse med

vrati, da je bila gneča. Ko prihité pod nebo, opazijo veliko rdečo zarjo, ki je bli-skala in vsplamtevala, da se je skoraj videl plamen. Videti je bilo to prav na strani, kjer je bil dom Logarjev.

„Ti sveta Mati Božja!“ zavpijejo ženske, moški pa kar hitro na noge in pohité gori v klanec, branit nesreče. Ves prestrašen skoči tudi Janez po Anico, kar ga Anica nekoliko zamudi:

„Janez, malo še počakaj! Odvzemi mi venec z glave, da bom mogla nositi vodo. Saj bo hitro, — ti Bog nam pomagaj!“

Par trenutkov se Janez pomudi, da odveže trak pri vencu, nato pa odhiti, kolikor je mogel, za drugimi.

Na hrib dospevši, opazijo naglo, da je v ognju lesena kočica doma, v kateri so imeli Logarjevi shranjeno praprot. Plamen se je vspenjal močno; bilo se je bati, da ne doseže bližnjega skednja.

„Sreča, da vleče nasprotni veter nekoliko, pa da je še sneg na strehi“, mislil si je Janez.

„Ali skozi deske je pač lahko mogoče, da se slama vname. Da bi bilo na mestu le par pridnih rok, ki bi sneg metale na opaž, med tem bi praprot večinoma zgorela! Kaj dela le Šimon, ki je doma ostal?“

Tako si je mislil v naglici pa hitel z drugimi po rdečkasto razsvetljeni gori. Pot se je vila na okoli ob rebri mimo stare kočice, ki je bila last Toneja, postarnega kolarja.

Zraven je tudi stanoval Jurij Grebenčev, ki mu je bil zet. Od kočice naprej nekoliko nad studencem je bila pot ravna, dokler ni pri „starem jesenu“ prišla iz redkega gozda na plano. Nocoj je bila pot še v gozdu razsvetljena, ker odtod ni bilo več daleč do Logarja.

Naši znanci so trumoma prihiteli do „starega jesena“, kjer se ob nekaj spotakne Janez. Ozrši se natančneje, opazi, da je človeško truplo, še mehko. Skloni se, bilo je še gorko, le dihanje je bilo slabo. Žila je še utripala.

Janez je hitel naprej, drugih nekaj pa se je pomudilo pri ponesrečencu, katerega so

spoznali za — Grebenčevega Jurija. Med tem je požar pojenjeval, zato so nekateri sklenili tega siromaka zanesti domov. Jeden je skočil po sani h kočici, nanje so vrgli nekaj vej in tako so ga peljali domov.

* * *

Jurijeva žena je to noč ves čas bedela zraven bolnega otroka. Ta je prva opazila

ogenj pri Logarju in vzbudila moža. Mož je prvi hitel, da bi branil.

A nesrečnež ni došel do Logarja, ker pri „starem jesenu“, se je nekaj zamajalo, tresk na glavo, in — Juri se ni spominjal več, kaj se je še godilo.

Uboga žena se je silno prestrašila, ko so pri vratih tuji glasovi zaklicali, naj odpre. Še bolj pa jo je pretreslo, ko je videla, da

so ji moža prinesli — nezavestnega! Dosti dela je bilo, predno so z drgnjenjem in z zdravili moža zopet obudili k zavesti.

O nesreči ni vedel skoro nič, pač pa je tožil o bolečinah v glavi, na kar so nemudoma poklicali po zdravniku.

Ta je došel proti jutru in bolnika kmalu preiskal. Spoznal je, da je Juriju lobanja — počena. „To izvira od močnega udarca“ je

Slikal Gabrijel Max.

Priprošnja.

Fot. in zal. 1893 Fr. Hanfstaengl, Monakov.

trdil zdravnik, „gotovo ga je kdo napadel in s kolom po glavi udaril.“

Kmalu sta došla na mesto tudi dva orožnika, nekoliko popraševala, pa — hitro se odpravila. Hitela sta naravnost doli h — Barbini koči.

Ondi je bila videti še luč, četudi je že nekoliko svitalo. „To je še bolj sumljivo“, opomni starejši orožnik. „Dajva nekoliko opazovati, kdo je v tej luknji.“

Skozi raztrgano plahto na oknu sta opazila pri stari mizi slonečega Luka, ki je imel prazno čašo pred seboj. Tam v drugem kotu je slonela na posteljnem zglavju Barba in dremala. Drugega ni bilo videti nikogar.

„He, Barba, ti duša stara!“ klical je Luka že ves omamljen. „Daj, natoči še jedenkrat, saj nocoj sem si zaslužil!“

„Oh ti sitnoba sitna,“ zagodrnja Barba, „zakaj nimaš mirú celo noč?“

Te besede so se slišale skozi dvojno okno, dalje orožnika nista več poslušala. Starejši, ki je bil izkušen v takem poslu, je vprašal mlajšega:

„Ali se spominjaš, da ima ta-le koča dvojna vrata na zunaj? Imel sem nekoč tukaj posla, zato sem nekako opazil. Idi ti na gornjo stran, da zastražiš pot, jaz bom pa od spodaj začel. Ta tič nama sedaj ne sme uiti!“

Orožnik potrka na spodnji strani, na kar v sobi nekaj zahrešči in skozi kuhinjo hité buti ob vrata na gornji strani. A tudi tukaj ga je čakal nastavljen bajonet, na kar se je Luka udal. Mislil je uiti, a ni se mu posrečilo.

Zopet sta mu svetila dva bajoneta, in zopet v — ječo.

XV.

Kakršno delo, takšno plačilo.

Nič ni tako skrito, da bi ne bilo očito.

Narodna pregovora.

Nekaj mesecev pozneje je bilo v Celju v prostorni dvorani porotne sodnije obilo radovednega ljudstva. Radovednost poslušavcev

je privabila obravnava zoper Luka. Zatožen je bil hudodelstva požiganja in poboja, o čemer se je pripovedovala že cela povest med ljudmi.

Na prednji strani dvorane je stala na nekoliko vzvišenem podu podolgasta, zeleno prevlečena miza, na kateri je v sredi bilo med dvema svečama rázpelo. Zadaž za to mizo so sedeli predsednik in dva sodna svetovalca. Na levo je imel majhno mizo tožnik — državni pravdnik, tik njega pa je sedel zagovornik. Na desni strani so sedeli porotniki. Vse to je Luka videl v naglici, ko ga je v dvorano prignal strežaj in ga postavil pred predsednika. Zadaž za njim v klopeh pa je nekaj šumelo, iz česar je sklepal, da je veliko ljudij v dvorani. Luka ni mogel pogledati nikomur v obraz, s povešeno glavo je stal, kakor bi se ničesar ne zavedal. Upalo obličje njegovo pa je kazalo sled strastij in jeze.

Ko se je prečitala zatožba, je vprašal sodnik Luka, ali je kriv tega, česar ga toži obtožba.

Luka je odločno zanikal.

Sodnik dá po vrsti poklicati priče, med njimi tudi Janeza in naposled še bolehnega Jurija.

Izjave prič so se sicer strinjale, ali popolnega dokaza iz tega niso mogli sklepati. Najneugodnejše za Luka sta govorila oba orožnika, poročevaje to, kar sta videla pri Barbini koči.

Luka se je izgovarjal na Barbo, češ, ona priča, da je bil celo noč v njeni koči.

Poklicana Barba pa je govorila tako dvoumno, da si jo je državni pravdnik zapisal, rekoč, da bodeta ona še sama jedenkrat računala.

Nato je Barba vsa zmešana še bolj zmedeno odgovarjala, kar je bilo Luku le v škodo.

A ta je vedno vse tajil.

Sedaj začne sodnik bolj mehko:

„Glejte, kako ste videti slabi! In pa kako oblečeni, in še slabše obuti! Vi se menda že dolgo niste preoblekli in obutve niste prenovili?“

„Nisem imel s čim, ker nimam druge obleke. Pa tudi časa mi niso dali, ker smo od kočice šli naravnost v vas in čez nekaj ur pozneje semkaj.“

„Ali ste imeli te slabe škornje vedno na nogah, od tedaj pa doslej?“

„Imel sem jih, ker se nisem maral izzuti.“

„Pa se sedaj jedenkrat izzujete, da pokažete svoj čevlji!“

Med tem ko se je Luka izzuval, prinesel je orožnik obris stopinje, katero je našel svežo v jutru po nesreči. Bila je utisnjena v blatu kraj studenca, ki je bil niže „starega jesena“. Narisal je po stopinji iz papirja natanko mero čevlja in število žebeljev, kolikor jih je še bilo na oguljenem podplatu. Ta obris so pomerili sedaj k izzutemu čevlju, in ujemalo se je vse do pike.

Luka je bil ves osupel in zmeden, in je naglo izustil:

„Jaz nisem mislil na tega Jurija, temveč na Janeza, pa ga v naglici nisem spoznal.“

„Dragi moj“, opomni predsednik, „mislim da bi tudi tega Janeza ne smeli ubiti, kakor sploh nobenega človeka ne. Še živali ne smemo klati tebi nič, meni nič, še manj pa mučiti: kaj šele človeka. Kaj pa sta imela z Janezom, da ste ga hoteli ubiti?“

Luka ni hitro odgovoril; šele čez nekaj časa je rekel: „Zaradi ženske sva se sprla, ker mi je ljubico otel.“

„Morda vas pa ona ni marala.“

Luka je na to molčal.

Zatem se je prečital zapisnik o prejšnji kazni Lukovi, ko je zabodel Janeza. Vsa stvar je bila sedaj jasna.

Sestavili so vprašanja porotnikom, ki so šli v posebno sobo. V kratkem so se vrnili, in naznanili svoje mnenje o dejanju Lukovem.

Razsodba se je glasila, da je Luka kriv umora.

Na tej podlagi je izreklo sodišče razsodbo:

„Luka Trpotec je obsojen vsled hudodelstva požiganja in hudega telesnega poškodovanja na sedem let težke ječe, poostrene vsak mesec s postom in na dan ob-

letnice hudodelstva s temnico. Vrh tega zapade iz njegovega imetja poškodovanemu Juriju Grebencu toliko, da se bo mogel preživiti, ker ni gotovo, ali bo ta kdaj zdrav po udarcu na glavi, ali ne.“

Spovešeno glavo je poslušal Luka obsodbo, nato pa je moral s slugo v zapor.

XVI.

Moj up je šel po vodi,
le jadrajmo za njim!

Prešeren.

Leta so zopet potekala naglo, ker kolo časa jih je preganjalo po svoji navadi. Človek živo čuti tok časa, ker se z vsakim letom bolj stara. Zlasti postarnim ljudem zapuščajo leta svoje sledove na laseh, na licu, na zgubanem telesu. Naposled se usmili zemškega trpina zadnja prijateljica — blede smrt.

V teku kakih šestih let se je tem potem poslovil od naših sosedov stari Logar, in ne dolgo potem je šla za njim stara Golobovka. Tudi stara Logarica je že vidno hirala in slabela. Le Golob je še vztrajal in se v družbi včasih razvedril.

Najrajši je bil med vnuki, katerih se mu je med tem nabralo že troje. Jednega je imel v zibelki, druga dva sta pa mu skakala okoli nog in se ga oprijemala. Bil je Golob pri Logarju za nekako pestunjo, kamor se je tudi popolnoma preselil. Na Golobovem pa so imeli oskrbnika.

Janez je polagoma postal imovit kmet. Obe posestvi je združil in vse lepo oskrboval. Ker je bil hladnega in mirnega značaja, se je kmalu priljubil sosedom v celi okolici. Vrh tega se je bil pri vojakihi še precej izuril v nemščini, zaradi česar so ga takoj pri prvi volitvi izvolili za župana. Nobeden izgovor ni pomagal nič.

Ali tudi ko župan se ni prevzel, temveč je občeval z vsakaterim prijazno, da ga je vse hvalilo in spoštovalo. Posebno skrben je bil za siromake in po krivici oškodovane, za katere se je potegnil, če je le bilo mogoče. Zatorej so ga, četudi je bil še mlad, navadno klicali: „oče župan.“

Bilo je nekega zimskega poldné, ko je solnce prijazno kukalo skozi okna po hišah na Pohorju. Pri Logarju je po stari „dimnici“ skakalo par otročajev, brenčalo nekaj kolovratov, med njimi pa se je v družbi ženskih z otroki igraje kratkočasil stari Golob. Mož se je bil že močno postaral, a dobra volja ga še ni zapustila.

„Dobro bi bilo še vse na svetu“, tako je začel, „ko ne bi bilo trojne sitnobe. Prvič je križ z ženskimi, ker so vedno sitne, drugič smo mi moški nadležni in tretjič še ta-le drobiž.“

Rekši stisne na kolenih malo dekletce, ostala dva pa sta skakala okoli njega. Mož je rad tako napeljal, da se je potem mogel pričakati z ženskimi.

„Ej ženske, ženske“, oporekale so mu, „me smo vedno zaničevane, a brez nas biti ne morete. Presneti moški, ko bi teh zmanjkalo na svetu, potem bi bilo veselo, da bi bilo kaj!“

Tako so se za zabavo prepirali, ko je Janez prinesel v hišo staro oralo, da je popravi. Kmalu zatem zakuri Anica na ognjišču, da se je zakadilo prav do tal.

Vsi se sklonijo k tlom in si obrišejo od dima zakajene oči. Janez pa je šel, ko je bilo oralo uravnano, v drugo sobo in začel pregledovati nekatera pisma, ki so došla zadnje dni na občino.

Med tem nekdo potrka na vrata, in v sobo stopi občinski sluga Nande.

„Dober dan, oče župan“, tako ga pozdravi.

„Bog daj! Kaj novega, Nande?“

„Neko pismo je došlo na občino, menda od glavarstva, kali.“

„Ali me boš zopet spravljal k vojakom, kakor onokrat z njive? Ti bedega, na to

pa ne bom pozabil, pa tudi ti ne boš, ker boš na to jezo jedenkrat pil. Ali ti je prav tako?“

„Ah, oče, to mi bolje dene nego deset gorkih po hrbtu!“ odvrne nedolžno sluga. Seveda mu je Anica, ki je ravno v sobo prišla, urno postregla. Župan pa je odprl pismo od oblastva.

To se je glasilo, da bo Luka čez par mesecev svojo kazen odslužil, pa da ga je sram priti domov, in zato bi šel rad v Ameriko. Torej prosi glavarstvo za potni list v inozemstvo. A glavarstvo vpraša rojstno njegovo občino, naj se izjavi, ali naj se mu potni list dá, ali ne?

Dalje prosi Luka, naj mu dá občina nekaj podpore za potovanje in se odškoduje iz ostalega mu posestva.

To vse je Janez kmalu pregledal in nato naročil slugu, naj pove pisarju, da razpiše za prihodnjo nedeljo sejo. Več mu ni hotel povedati, da bi se stvar preveč ne razglasila.

Pri občinski seji v nedeljo je Janez najprej prečital došlo pisanje. Nato vpraša odbornike za njih mnenje.

„Potni list naj se mu dá, da ga vsaj domov ne bo več. Podpore mu pa ne moremo dati, marveč naj se obrne na sodišče, ako hoče kaj dobiti iz svojega posestva, kakor pravi.“

Tako so sklenili možje jednoglasno.

„Prav je tako!“ pritrди Janez. „Tako sem tudi jaz mislil. Občina ne more zanj plačati ničesar. Ako ima še kaj imetka, naj ga sam spravi v denar. A ker se mi jako dobro zdi, da nas ne bo več strašil, temveč v Ameriki začel morda pametneje živeti, priložil bom mu jaz iz svojega par desetakov. To naj ima od mene za spomin.“

Nikar med svet!

Srcé iz samote med svet ti želí,
ki čarno-mameče nasproti blestí:
Ne slušaj svetá, no pri meni ostani,
ljubezen do tihe samote ohrani!

Ljubezen z ljubeznijo vračal ti bom,
samoto s prijateljstvom plačal ti bom.
Nikar ne verjemi, kar svet ti obeta,
ker trnje le dal ti med listi bo cveta.

A. Zdénčan.

Jesenski dihi.

(Speval *Silvin Sardenko*.)

VII.

Kaj je s tabo, kaj, misel jadrna? Vsa vznemirjena ploveš mi nazaj, ploveš iz daljav. Jaz sem te poslal: moji materi sporočit pozdrav.	Ali ni ji smeh velih lic razgrel; ali si solze pila v nje očeh? . . . Le povej, povej: kaj te žalosti, le nasloni se k skrbni duši tej;	kakor se na list nagne rosen cvet in čez kratek čas dvigne spet se čist . . . Le povej, povej: kaj te žalosti, nagni, nagni se k skrbni duši tej . . .
--	--	---

VIII.

Moji lopi listi vsihajo, skozi lopo vetri dihajo.	V kotu križec leskov mi visi, ki napravil tiste sem ga dni,	ko sem videl, koliko velja svetu misel čistega srca . . .	Morda veter križ odnese moj; a spoznanje rastlo bo z menoj.
--	--	--	--

IX.

O kolikrat postati pred svetim moram kipom, pred Tvojim kipom, Mati, kraj tiste mirne loke! Iz duše, iz globoke, kipi mi gorka prošnja; na sklenjene Ti roke kot golobica seda . . .	Dobrotnega pogleda nikar mi ne zabrani! Kaj brez pastirja čeda, kaj jaz bi bil brez Tvojih pogledov v dušnih bojih?! Zabredel bi med trnje . . . na večer let bi svojih ne znal domov — k Očetu . . .
---	--

Božična idila.

Zaprto . . . zaprto! Tako doslej
še ni zvenelo v duši tej,
tako nemirno ko nocoj!
Na nebu sije zvezd nebroj,
na zemljo plava njih sijaj . . .
Kako so pravili nekdanj:
da vsaka svojemu žari,
da mu nocoj pokoj rosi?!
O, bolj ko kdaj verjamem jim:
miru želim . . . v nebo strmim . . .
— — — Ah, moja tam utrinja se . . .
Kdo name še spominja se?

Jetnik ob oknu skloni glavo . . .
Tam zunaj glasno in glasneje,
kot da polnočnico bi pele,
šumé na jelkah goste veje . . .

* * *

V zagorski koči — v kotu jasli
oblite s svitom so rdečim;
na jaslih mati osamela
visi s pogledom hrepenečim:

O, jasli, ljube jasli ve,
kako mi silite v srce:
Saj on, saj on je zgradil vas
za lanski mi božični čas!
In letos ne bi kril vas prah,
zelen bi vas odeval mah;
pastirci ne bi klanjali,
na ovce se naslanjali;
vaš hlev bi ne bil potrt:
da ni moj sin — zaprto . . . zaprto!

Silvin Sardenko.

Celje in okolica.

(Proste črtice. — Sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Konec.)

IV. Savinjsko-Hudínjsko polje.

... trate s cvetjem nasajene,
ob mestu ravno polje ...

„Gore, hribi in griči dajejo kraju podobo, različnost, lepoto in oziroma na porabo les, pašo, rudo, premog, vino. Ravene pa in doline, ako imajo zadosta prsti, so najbolj pripravne za žitna polja in rodovitne travnike; njihova zemljepisna podoba pa je jednolična, dasi so polne šumečega klasja in dišečih cvetlic.“ (Slov. Štajer. I. 46).

No prav zato je pa nam prijetna tudi naša ravan pri Celju; ob veliki cesti tje na zapad Savinjska dolina in proti severu Hudínjsko polje.

Narave pomladanske krasno cvetje,
z rumenim klasjem obloženo polje,
v zelenih logih trum krilatih petje,
na pašnikih pastirji dobre volje.¹⁾

Rodovitne njive žitnega polja in livade zelenih travnikov obdajejo posamezne hiše in pristave, skupna sela in vasi po celi dolini in ravnini. Pa dobri poti nas vodijo sredi in skozi po njih na okoli in v krogu med Savinjo in Hudínjo. V Savinjski dolini, kamor gremo iz mesta po cesti mimo plinotvornice, imamo takoj ob desnici bližnje vasi Lavo, Ložnico, Bábino in nekaj v stran Melog; a tam na levici naprej vas Levec, Drešínjo ves in Petróvče pred Žalcem. Ako pa krenemo iz Ljubljanskega predmestja mimo Gizeline bolnice na sever po polju, tedaj pa „ozka steza drži noter v gozd zeleni“. Za vasjo Dóbrovo namreč se prostira širen gozd, kjer „med borovjem temnim“ lahko dihamo svež, oslabelim pljučem jako krepilen vzduh; ker tam

v gozdu ne raste drugega,
kakor sama hojica.²⁾

¹⁾ Ant. Umek.

²⁾ Nar. pesem.

Na Hudínjskem polju — tako nazvanem po vodi Hudínji — se takoj od cerkvic sv. Maksimilijana in Sv. Duha vrsté zopet ob veliki cesti vasi Gáberje, Spodnja Hudínja, Gornja Hudínja, Sv. Marjeta in Škoflja ves pred Vojnikom. Od todi je proti vshodu na širni ravnini velika vas Trnovlje; a na holmcu od Teharjev sém kakor jezik v dolino segajoč je vas Bukov žlak; in ponosno tudi „stoji na polju beli grad“ — lični, a zloglasni Bežigrad. Zanimivost nahajamo tu še državno fabriko za cink blizu Graške ceste za Sv. Maksimilijanom; in dalje gori pri Hudínji takozvani Hrvaški mlin, sedaj Petra Majdiča parni mlin. Pozabiti seveda ne smemo zopet v Gaberjih znane gostilnice pri Erjavcu, p. d. Gluhcu, kamor o poletnih večerih rad marsikateri

gospodič iz mesta zleti,
komedije, šeme pusti.¹⁾

A mi še stopimo tu na

Gabrski grič.

Na griček osamljen.

Ob zapadnem robu Hudínjskega polja, kakih 15 do 20 minut od našega mesta, stoji podolgat grič, po bližnji vasi Gabrijih imenovan Gabrski grič. S tega griča, ki je 32 m višji od celjskega mesta, se nam podaje nepretrgan pregled po celem obzorju celjske okolice; no ker smo vse to že itak razgledovali in si tudi dosti ogledali od drugih raznih strani, zato sedaj tega več tu ne ponavljamo.

Kakor neki že preje opisani grič tam ob Téharski cesti, tako je tudi ta-le Gabrski grič „Nagrobni grič“. Ob vznožju njegovem se namreč nahaja pokopališče za okolico celjske župnije in pa za — Slovence

¹⁾ V. Vodnik.

celjske. In tako tu počivajo med ostalimi: stari vodja celjskih Slovencev dr. Št. Kočevar, mladi učenjak slavist dr. V. Oblak, dobri profesor M. Žolgar, pridni učitelj B. Kregar, narodni trpin Fr. Kraševac in drugi vrli domoljubi in rodoljubi naši. A med slovenske kmete se radi dajejo prese-ljevati celó mnogi — meščani nemški, ter tako vse

smrt pobráti pod lopato,
kar rodil je beli dan.¹⁾

In s tem končujemo izprehode po bližnji okolici celjski, omenjajoč naposled le mimo-gredé še nekaj —

Vešala.

Na gavge prideš . . .

Celjska vešala so stala svoj čas v trno-veljski občini, a pozneje so jih predstavili na Gabrski grič, od koder še sedaj Nemci imenujejo ta grič „Galgenberg“. Tu so okoli leta 1780. obesili nekega tkalca iz Koroške, katerega je bil tedanji celjski mestni sodnik J. H. zaradi tatinstva obsodil na smrt.

Okolo l. 1800. je pozidal meščan J. Skaza na onem vešalnem zidovju na Gabrskem griču smodnišnico, katera še sedaj stoji — znani „Pulverthurm“ — in Celjani so zatem obešali, ako so koga dobili, na jarmenčah pred mestom ob Ljubljanski cesti (1803, 1852).²⁾

Dandanés

ki praša po — teh gavgah, jih več ne najde zdaj; no vendar neki Celjani še zmerom, in zlasti v najnovjšem času, tatiče obešajo — a ta-tove izpuščajo.

Savinjska dolina.

Pozdravljam solčna te raván,
ki pred menoj si razprostrta!
Ti lepa si kot sen krasán,
podoba rajskega si vrta.

S. Gregorčič.

Radostno se spustil sem po suhem oceanu,
voz potaplja v zelenjad se in kot ladja plava . . .³⁾

Sedimo torej na voz, pa se popeljimo „čez raván široko“, — ne sicer s poljskim pesnikom Mickiewiczem po južnoruski stepi,

¹⁾ Fr. Cegnar.

²⁾ Celjska Kronika.

³⁾ A. Umek.

ampak s katerim rojakom slovenskim po naši domači Savinjski dolini. Najbolje je v jutru. „Jutrom svaki listak blista od ro-sice — sjajnije neg alem na kruni carice. Jutrom svaka grana glasom ptice sbori; jutrom svako srdce Bogu se otvori.“ (Stan. Vraz.)

Umeva pa se, da ne moremo omenjati vseh vasij in cerkev, gradov in zaselkov, katerih je toliko in toliko po celi dolini, da jih niti ni lahko prešteti. Navesti hočemo le večje in znamenitejše kraje, kakor jih opa-zujemo spotoma po veliki cesti počenši od vzhoda pa tje proti zapadu obestranski ob jugu in severu.

Od Celja ven ter mimo nekaterih že znanih vasij ugledamo na levo od tam, kjer pri cesti „na polju znamenje stoji“ treh ka-menih kipov, prvo cerkev v čedni vasi. To so Petrovče, žalska podružnica, veli-čanstven hram božji: „podoba krasna v njem žarí“, čudežna podoba Matere Božje, „v da-nešnjih dnevih božja pot Marije“. Petrovče so pa tudi železniška postajica. Ne daleč od tod pa „na cvetoči planjavi stoji krasna pa-lača“, „Novoceljska“ grajščina, pri ljudstvu tudi „Plumberk“ zvana, pozidana baje od razvalin celjskega Starega grada. Onkraj Savinje, na obronku, vidimo Griže z župno cerkvijo in na griču tudi novo cerkvico „lurdsko“ na Gradišču. (Skrite za Grižami so Libóje, tvornica steklenine in kamenine.)

Na desnici nam, to je na severni strani, kaže se na holmcu lepa „Záloška“ graj-ščina; više na bregu stoji veliko poslopje „Plevna“, a zadaj za Zálogom se dviga „cer-kvica vrh goré“, Sv. Kunigunda, gališke žup-nije podružnica.

Sedaj smo v Žalcu, prijaznem trgu z lič-nimi hišami; seveda tudi z železniško postajo „Sachsenfeld“. Ime „Žalec“ (Žavec—Žauc) je najbrže od „žala“, ripa, pobrežje, ker je nekdanj tu mimo tekla Savinja; torej „Žalec-Brežice“. Isti „Sachsenfeld = Žalcenfeld.“ „Izpeljava od ‚Sachsen‘ — Sasov je basen, kakor ‚Friesach‘ od ‚Friesen‘“ (Dav. Ter-stenjāk¹⁾). V Žalcu je našel naš znani Vito-

¹⁾ Novice 1855. 101.

mar že leta 1857, „česar si ne bi mislil, dosti ‚comforta‘, kavano, biljard“; in tudi slovenščina je že tedaj imela „svoje vrle prijatelje.“¹⁾ Dandanes so Žalčani „živi narodnjaki, kar so slavno pokazali pri velikanskem taboru l. 1868, pri veliki besedi slovenskih dijakov 1874, in pri vseh volitvah.“²⁾

Prav blizu žalskega trga na desno so Gotóvlje, in dalje od Žalca naprej ob véliki cesti Sveti Peter, oboje župne vasi in poslednja tudi železniška postaja. Razven teh in še mnogih drugih krajev vidimo desno nekoliko oddaljeno „Novoklostersko“ grajščino, nekdanj samostan dominikancev, in proti zapadu na gričku „Šenésško“ grajščino, pa poleg tam „Pólzelsko“ grajščino, nekdanji stan maltanskih vitezov; a v obeh „klostrih je cerkev razvaljena, zvonik se je podrl“ ter „ni slišat' svet'ga petja“ . . .³⁾ Spredaj je župna vas in župna cerkev Pólzelska, ob vznožju visoke „Gore Oljke“ ali Oljske gore, vrh katere visoko stoji veličanstvena dvostolpna cerkev.

Za Svetim Petrom gre z vélike ceste na desno skoz Pólzelo, kjer je zopet železniška postaja, okrajna cesta na Pako, pa v gornjo Savinjsko dolino. Državna cesta pa gre naravnost preko Savinje čez tako imenovani „gróbeljski most“, od koder opazujemo na levici, t. j. v doline južni strani vas z župno cerkvijo Svetega P a v l a in poleg prav blizu „Preboldsko“ grajščino in pa tvornico, ki „prejo vrtí na vreténo brneče“, dočim stanam od tam proti vzhodu ostali sv. Pavelski podružni cerkvi Sv. Lovrenca v ravnini in više gori Sv. Magdalene na Holmu.

Ako nadaljujemo naravnost po véliki cesti, dospemo, mimo pustivši na desni strani župno vas G o m i l s k o, pri bližnjih „gomilah“, na levi pa Svetega Jurija pod Taborom, pa razven teh na obeh straneh še več drugih vasij in cerkev podružnic, naposled v jugozapadni kot Savinjske doline na V r a n s k o, trg s c. kr. okrajnim sodiščem in drugimi

navadnimi uradi. Blizu Vranskega, ki je dobilo svoje ime baje po vranah, je nekaj razvalin grada „Ostrovica“, žalostnega spomina nesrečne Veronike Deseniške.

Ako pak krenemo kmalu za Savinjskim mostom pri Sv. Rupertu, vasi s podružnico gomilsko, z državne ceste na desno po okrajni cesti, pridemo po stranskem kolo-vozu v Bráslovče, zopet prijeten trg, stoječ ob vznožju Dobróveljskega hribovja. Ime nas spominja na slovenskega kneza Braslava. „Lepe so njive in travniki in sadovnjaki bráslovških posestnikov, a najlepše so dekanove.“ (1877)¹⁾ Južno od Braslovče ugledamo stari „Žolnjek“, rodbinski dom nekdanjih celjskih grofov, a sedaj „prazne so grajske višine“.

Še kake pol ure od Bráslovč, skoz vas Male Braslovče, pa smo v L e t ú š u, zbirališču savinjskih „flósarjev“, in na koncu srednje in prave Savinjske doline. Od Letúša, kjer se nahaja na skalnatem gričku tudi bráslovška podružnica Sv. Janeza Krst., vodi prek Savinje okrajna cesta na zapad v gornjo Savinjsko dolino, v Mozirje, Gornji-grad idr., na sever pa skoz Rečiško vas ob žel. postaji in skoz Paško vas dalje v Šaléško dolino, v Šoštanj, Velénje itd. . . .

U tome okviru kô sag dragoceni krasan zavičaja kip je uhvatjeni — kip od zavičaja kitna i ugodna: brda lozoslavna, polja žitoplodna.

Na goro!

In k cerkvi vrh goré!

Gregorčič.

Stoji tam Brunška gora, ž nje jasnih visočin po holmcih, po dobrih razgrnjenih dolin treh svetih kraljev cerkev prijazno se blišči, zvonik visok mogočno na kvišku mi kipi.

A. Umek.

No, naša gora je pa Oljska gora ali, kakor tu navadno pravijo, „Gora Oljka“, znana nam podružnica nad Pólzelo; in ker smo že ravno ob nje vznožju, zato stopimo tudi na njo.

Težka je pot in hrib strmán; Počivaj tu z menoj!²⁾

¹⁾ Novice 1857. 71.

²⁾ Slov. Gospodar 1877. 10.

³⁾ Slomšek.

¹⁾ Slov. Gosp. 1877. 10.

²⁾ Gregorčič.

Ustavljaj nas bo morebiti po večkrat kateri potnik, spremljevalec naš, stopajoč po ti ali oni primerni stezi počasno gori na Oljsko goro in „k cerkvi vrh goré“. Saj bo užival objednem, vspenjajoč se više in više, tudi čim dalje lepši in divnejši razgled tje proti zapadu, jugu in vzhodu v polukrogu.

Belih snežnikov migljá lesketanje,
v jeku prijaznem dviguje se ná-nje
glasno šumenje — savinjskih — valóv;
cvet pomladanski blišči se v nižavah,
nežno zelenje po logih, dobravah:
,Zarod poganja, prerojen, ves nov!'¹⁾

A dospevšemu na vrh gore, k veliki dvo-
stolpni cerkvi Svetega Križa (razločuj od
romarske cerkve istega imena pri Belih Vodah),
— znan in neznan svet se ti odpre, in obilno
je poplačan ves trud dveurnega hoda oljsko-
gorskega.

O križ! na visoko postavljen,
zastava premage si nam!
visoko nam bodi pozdravljen,
zaupanje naše si nam.²⁾

In sedaj — oј prekrasnega, veličanstve-
nega razgleda s tega 734 m visokega hriba
na vse strani na okoli in okoli! Vsa srednja
Savinjska dolina in del sosednje Šaléške, pa
okrožujoči ju hribi in gore in še daleč in
daleč preko te okrajine nam je razprostrt
velikanski svet pred očmi kakor na zemlje-
vidu. Dà, „tam moj duh bo gledal na vse
štiri strani“:³⁾ po štirih deželah, Štajerski,
Koroški, Kranjski in Hrvaški . . . Vendar
vsega tega jaz le ne bodem opisoval, nego
samo velim vsakomu: Pridi in vidi!

Jesi l' ikad ginuo po žudjenom kraju,
gdě pokoj i sloga i ljubav vladaju?
Stresi ovdě prašak s umorenih nogu',
pa se prostri nica pojuć: Slava Bogu!⁴⁾

*

Ozri se na snežnikov velikane,
Ki jih najmlajši žarek zore zlate
Pozdravlja, kader na iztoku vstane;
Dalèč okrog poglej ravní bogate!
visokih žit na njih poglej valove,
njih reke breg, okrog zelene trate;

¹⁾ A. Umek.

²⁾ Slomšek.

³⁾ S. Jenko.

⁴⁾ St. Vraz.

poglej njih čvrste, bistrih glav sinove,
ki vnéma v srcih se jim želja sveta,
obrnit' v čast domú vseh zgod osnove,
in zvestosrčna njih poglej dekleta,
lic rajski zor, očí poglej nebesa,
in sramežljivost, ki je var'h njih cveta;
obrne na — Slovence té — očesa,
kak ljubijo poštenost in pravico:
in v prsih ti veselje srce strésa!¹⁾

* * *

S Bogom gore, s Bogom
livade, dubrave,
pune Vesne darov,
pune Vilah slave!

St. Vraz.

Evo ti blede slike o Celju, o mestu in
njegovi okolici.

A kdo more v hipu natanko opisati celi
svetozor! Pero je za to preslabo, in še zlasti
moje je zeló okorno. Kdor je kdaj v pravem
položaju ta kraj ogledoval, on gotovo nikdar
ne bo pozabil, kakšen je naš „mili raj slo-
venski“.

Da, „raj je otvoreni“:

I imena sladja od pėsnih slavulja,
i krajine lépše od krilah metulja.

No, vendar pač le samo raj zemeljski:
„a je pod ružami mnogi trn skriveni . . .“

O sada znam, zašto tuži Slava mati:
gradi su nevěrni, sini renegati . . .²⁾

In zato sem i jaz, šetajoč nekđaj po teh
krajinah, tako milo vzdihoval: „O zalo celjsko
mesto s svojo rajsko okolico, zakaj se ne
vzdramiš popolnoma, da bi tvoji prebivavci
od prvega do zadnjega se zavedeli, da so
sinovi matere Slave, kateri so dolžni čast
in ljubav presrčno, in da je protinaravno,
da se nekateri izmed njih tako nespodobno
klanjajo nemškuti, kakor praočetje njih v
starodavnih časih poganskim Rimljanom.“
(Novice 1865. 29). A

Vi griči, trate s cvetjem nasajene,
ob mestu ravno polje krog in krog,
stezice, v prostih urah zaželeni,
vam vsem velja: obvaruj zdaj vas Bog!³⁾

¹⁾ Dr. Fr. Prešeren.

²⁾ St. Vraz.

³⁾ A. Umek.

Zagovor.

Lepa naša domovina,
 oj junaška zemlja mila,
 stare slave dedovina,
 da bi vsekdar častna bila!
 Mila kakor si nam slavna,
 mila si nam ti jedina,
 mila, kodar si nam ravna,
 mila, kodar si planina.

Antun Mihanović.

Ves svet je lep. Povsod vidimo mnogo zanimivega, povsod se učimo marsikaj koristnega. Ne samo prijetno, temveč dobro je, ako se pogostoma po svetu oziramo in proučavamo razne narode in države, različne kraje in ljudstva. A prva vendar bodi vsakomu njegova domovina, prvi vsakomu njegov narod!

Kje dom je moj?

Goratan, Primorje, Krajna,
 z njimi Štajer — zemlja sjajna —
 dom rodu so slavskega,
 dom rodu junaškega.
 In to je Slovenija mila;
 med Slovenci dom je moj!')

Mala je sicer ta slovenska zemlja, kakor je mal narod, ki na njej prebiva. Pa je mila in je draga zemlja naša nam slovenska, na kateri živé ljudje večinoma dobri in pobožni, ljudje marljivi in razumni, ljudje zdravega slovenskega plemena. A v tej mali zemlji nahajamo takih in tolikih prirodnih krasot in znamenitostij, kakršnih zaman iščemo daleko po svetu. Redko kje je vsemogočni Stvarnik združil toliko zanimivega in veličanskega, kolikor baš na ozkem prostoru naše slovenske dežele, hodi že na to ali ono stran, išči stvarij po ravninah ali visočinah, na prisojnih gričih ali v temnem podzemlju.

V sredi slovenskega ozemlja biva „Krajna mati v svojem zlati“, s svojim biserom Blejskim jezerom, s čudovitim Cirkniškim jezerom in s slovečo Postojinsko jamo. Ponosno dvigajo ob njej tam od zapada in tje proti vzhodu mogočni gorski velikani svoje sive glave, Juljske planine z veličastnim Triglavom, pa slikovite koroške Karavanke in čarobne Kamniške ali Savinjske planine. Na

severu stoji košatega Pohorja gozdovito hribovje in se protezajo dolge vodnate doline. Ob vzhodu in jugovzhodu se smehljajo nam prijetni griči štajerskih in dolenjskih goric, katere venča ljuba vinska trta. V jugu in jugozapadu pa razkriva svoja bujna podzemeljska čuda goli istrski Kras, ob katerega pljuskajo srebrni valovi Jadranskega morja.¹⁾ Res, tako tesen prostor in vendar kolika raznoličnost!

„Polje, vinograd, gora, morjé, ruda . . . — Stvarnica vse ti ponudi.“

Pravo torej veli neka narodna pesem:

Jaz vem za deželo, prelepo sloví,
 vsak, kdor jo pozná, jo visoko častí.
 Slovensko deželo na mislih imam,
 nikol je zadosti prehvalit ne znam.
 Zatorej, zatorej resnično povem:
 slovenski deželi jednake ne vem.

A da bi slovenski domačini po vzgledu drugih narodov v svoji domovini še bolje se ozirali in marljiveje popisovali pojedinih krajin znamenitosti, gotovo bi naša Slovenija v tem pogledu še vse bolj slovela po svetu. Istina, da imamo odkritega že mnogokaj, kar je narodu v ponos in domovini v slavo (Gl. dr. K. Glaser: Zgod. slov. slovstva I. 47 sl. op.); a še nahajamo predmetov in strani, katerih še ni objavil nikdo naših ljudij. Drugi nam morajo prej razkrivati prirodne krasote naše zemlje, tujci morajo prvi nam pisati povestnico našo, tedaj šele sami počenjamo malo se ogledavati za svojo domovino, zatem šele sami poskušamo proučavati lastno milino! Ljubezen do domovine je vsakega človeka lepa krepost in tudi dolžnost. „Spomin na ljubljeno domačijo nam je milo tolažilo na potu življenja našega, in ljubezen do svojega naroda more in mora biti jeden najdragocenejih biserov v čednostnem vencu vsakega moža.“ (Slomšek.) Ako pomislimo, koliko krvi se je že prelivalo pri raznih narodih in se še preлива o različnih dogodljajih za domovino, tedaj se lahko osvedočimo, kaj premore prava ljubav domorodna. A kako čemo domovino svojo in svoj narod prav ljubiti, ako ne poznamo nje same in

¹⁾ A. Pirnat pol. češke.

¹⁾ Prim. Domovina 1897. 35.

njenih vrlin, niti ne znamo povestnice njenih sinov?

Tako sem opominjal za predgovor in to ponavljam v zagovor tega že pred dvajset leti započete (Zora 1877) in sedaj prilično razširjenega spisa o Celju in okolici. „Monografij posameznih mest, trgov, samostanov, razprav o posameznih važnejših zgodbah, raznih dobah, moramo imeti, da pride potem mož in na tej podlagi sezida poslopje zgodovine slovenskega naroda. Pa slovenski pi-

šimo slovensko zgodovino; saj je treba, da sami sebe poprej poznamo, potem šele da se prikažemo inostrancem“ (J. Parapat.)

Tak poskus naj bodo tu priobčeni sestavki ob omenjenem predelu slovenske zemlje, lepe naše domovine, stare slave dedovine,

ki stala v bran je Atilovi sili,
ki preživela mnoge je narode;
ki jo naprej ohrani Bog naj mili!¹⁾

¹⁾ Fr. Prešeren.

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Konec.)

Anarhizem je kmalu ponehal po svoji divji obliki.

Dné 28. rožnika l. 1885. se je sklenila med anarhisti na novo tajna zveza s tremi oddelki: za propagando, za kemijo in za finance. Prvi oddelek je imel razširjati anarhiško idejo med ljudstvom; drugi se je imel pečati s pripravljanim razstrelivnega orodja, in tretji naj bi zbiral denar.¹⁾

Od tedaj se je anarhizem skrival javnosti; le posamna grozna dejstva so pričala, da še ni mrtev.

Komaj se je strah pred anarhizmom nekoliko polegel, pa so se socijalni demokratje brž pokazali na dan. Pri nas je zdravnik židovskega rodu dr. Adler napel vse sile, da bi ustanovil jednotno stranko. V rokah je imel dunajsko „Arbeiterzeitung“; v njej je vse potrebno pripravljajal za skupen shod. Tudi drugi socijališki listi so se oprijeli te misli, in po Adlerjevi zaslugi se je sešel dné 30. in 31. grudna l. 1888. in dné 1. prosenca l. 1889. prvi shod avstrijske socijalne demokracije.²⁾

¹⁾ Socialismus und Anarchismus 1883—1886. Nach amtlichen Quellen. Berlin 1887. str. 68.

²⁾ Verhandlungen des Parteitages der österreichischen Sozialdemokratie in Hainfeld. Wien, 1889.

Shodu je predsedoval Popp, ki je naravnost izjavil, da je avstrijska socijalna demokracija popolnoma razbita. Pri shodu so bili poleg Nemcev zastopani tudi Poljaki, Čehi in Slovenci (Zadnik). Izmed mest, kjer prebiva naš narod, so bila zastopana Ljubljana, Celovec, Maribor in Beljak.

Sklenil se je skupni program popolnoma v Marxovem smislu na temelju zgodovinskega materijalizma, ki se bistveno nič ne loči od erfurškega. Dosegla se je jedinstvo. Le Rissmann iz Gradca je nasprotoval, češ da program ne govori, kakšna bo prihodnja družba. Možu se je še poznal vpliv anarhiških idej. Pri shodu so priporočali strokovna društva¹⁾, in Resel je tudi naglašal, kako naj socijalna demokracija agituje med kmeti. Značilne so te njegove besede: „Če rečem kmetu ali brezbržniku takoj: Jaz hočem socijališko družbo, me ven vrže. Če mu pa pravim: Mi zahtevamo to in to, začne misliti in naposled pride na pot, po kateri hočemo hoditi.“²⁾

Hainfeldski shod je rodil jednotno avstrijsko socijalno-demokratsko stranko. Ob tej priliki se je tudi sklenilo, da bodo odslej

¹⁾ Verhandlungen str. 83.

²⁾ R. t. str. 14.

redno zborovali socijališki shodi. Stranka je imela do tedaj 104 društva s 15.498 udi.

Drugi shod je bil dné 28.—30. rožnika l. 1891. na Dunaju. Agitacijo zanj je vodil zopet dr. Adler. Poziv k udeležbi so prinesli ti-le časopisi: Nemški: „Arbeiterstimme“ in „Volksfreund“ v Brnu, „Arbeiterwille“ v Gradcu, „Arbeiterzeitung“ in „Volkspresse“ na Dunaju, „Freigeist“ v Reichenbergu; slovenski: „Heslo“, „Hlas lidu“, „Ravnost“, „Socialny demokrat“, „Dělnické listy“ (češki), „Robotnik“, „Praca“ (poljski) in „Zora“ iz Trsta (slovenski). Dr. Adler je zlasti zadnji list posebej omenjal, da „s posebnim zadovoljstvom poudarja, da izhaja tudi list v slovenskem jeziku“¹⁾

Politiški listi socijalno-demokratskega mišljenja so šteli tedaj 55.750 naročnikov; društev je bilo 209 s 47.160 udi.

Strokovnih listov je bilo že 13 s 33.000 naročniki, med tem ko so ob Hainfeldskem shodu izhajali le trije s 6100 naročniki. Samo Čehi, ki so začetkom l. 1889. imeli le en strokoven list s 600 naročniki, so si pridobili v ti kratki dobi šest takih časnikov in zanje 11.400 naročnikov. Izdajali so tudi dva šaljiva lista.

L. 1890. se je pri pariškem socijališkem shodu sklenilo, naj delavci po celem svetu praznujejo prvi dan velikega travna. Dunajski shod l. 1891. je sprejel to misel, in tedaj se je pričelo tudi po naši državi praznovanje tega socijalno - demokratskega delavskega praznika.

V imenu slovenskih sodrugov je poročal Zadnik, ki je poudarjal, da je agitacija po naših krajih živela ob podpori stranke.²⁾ Vkljub njej je „Zora“ izhajala samo malo časa. Pri tem shodu se je jasno pokazalo, da se vse avstrijsko socijalno-demokratsko gibanje naslanja na Adlerjevo „Arbeiterzeitung“. Sklenilo se je snovati politiška društva za posamezne dežele, oziroma večje okraje. Vsa agitacija naj bi se skupljala v uredništvih strankarskih listov. Sodrugi naj plačujejo

tedenske doneske v agitacijske namene, ki naj se pošiljajo uredništvom socijališkega lista v njihovem okraju. Polovica teh doneskov naj se v splošne strankarske namene izroča „Arbeiterzeitungi“, za češke sodruge pa „Ravnosti.“

Tretji shod je zboroval 5.—9. rožnika l. 1892. zopet na Dunaju. Iznova se je govorilo o slovenskem listu. Graški Resel je poudarjal, da mnogo graških delavcev ne umeje nemškega jezika in da bi bil zato nujno potreben slovenski list. Izdaja naj se v soglasju kranjskih in graških sodrugov.¹⁾

Gledé na organizacijo so se določila ta-le načela:

a) Noben sodrug ne sme pripadati nobeni grajanski politiški stranki.

b) V posamnih krajih si izberó sodrugi in sodruginje zaupnike. Zaupniki jednega okraja določijo zastopnike za deželno organizacijo. Ta si izbere agitacijski odbor in skrbi, da okrajne organizacije pošiljajo redno prispevke za agitacijo.

c) Vsaki dve leti ima stranka svoj shod. Vsak kraj, oziroma okraj določa zastopnike zanj.

č) Shod voli devet oseb v zastopstvo stranke in pet v nadziralni odbor.

d) Deželne organizacije, oziroma strankarski shodi določajo strankarske liste.

Pokazalo se je pri tej priliki, da je nekaj socijalnih demokratov nezadovoljnih z dotedanjo taktiko. Zlasti Grosse²⁾, Dolejši³⁾ in Neumann⁴⁾ so se upirali, da bi se volil kak zastop stranke, in so se upirali vsakemu „vodstvu“. Zastopali so tudi mnenje, da je politiška organizacija malo vredna in da je namestu nje potrebna načelna, revolucijska agitacija. „Marx pravi, da se dá rešiti socijalno vprašanje samo na ulici. Vi ga hočete rešiti samo v državni zbornici“, tako je zaklical Neumann in izjavil, da se „neodvisni socijalisti“ ne bodo podvrgli vodstvu.

¹⁾ Verhandlungen des 3. österreichischen soc.-dem. Parteitages. Wien, 1892. str. 155.

²⁾ Verhandlungen str. 94. 95.

³⁾ Verhandlungen str. 95.

⁴⁾ Verhandlungen str. 96.

¹⁾ Verhandlungen des 2. österreichischen Parteitages. Wien, 1891. str. 23.

²⁾ Verhandlungen str. 41.

Zanimiva je bila tudi razprava o religiji. W u t s c h e l, ki je bil izvoljen v zastopstvo stranke, je dejal¹⁾: „Stara stvar, o kateri se mnogo prepriamo, je izjava, da je religija zasebna stvar. S tem nastajajo socijalno-demokraške pokveke, ki hočejo sedaj družbo podreti in se jedno uro kasneje udeležé verskega obreda. V dvanajstem okraju je bil antisemitski shod; tu je pater Latschka zaklical navzočim sodrugom izzivaje: ‚Ali ste sovražniki religije?‘ Mnogi so odgovorili: Ne, a rekli naj bi bili, da so. Sodrugji so napravili napako, ker ne stoji v programu nič o brezverstvu. V možganih se mora razsvetliti. To se pa ne zgodi, če pravimo: Religija je zasebna stvar. Poreče mi kdo: Če se izpremené gospodarske razmere, pade tudi religija. Drugi pravijo: Četudi to sprejmemo v program, ne moremo braniti, da bi se sodrugji ne udeleževali verskih dejanj. Ta ugovora pa ne veljata. Zato predlagam, naj se v programu namestu stavka: Izjava, da je religija zasebna stvar, sprejme: Namestilo vseh pozitivnih religij s splošno človeško religijo.“

Adelhajda Dvořak je dejala o tem predmetu²⁾:

„Z ozirom na vprašanje o religiji vas moram opozarjati, da tičé žene agitatorski jako delavnih sodrugov še prav često zelo globoko v verskih vražah. Te bi morali moški sodrugji razjasniti. Če bi pa rekli, da socijalna demokracija sovraži religijo, bi imeli še mnogo večji boj. Čudno je, da je mnogo ženskih, ki so zveste sodružice, dobre socijalne demokratice, ki pa popolnoma še stojé v religiji in pravijo: Svoje vere si ne damo vzeti. Te sodružice se morajo pač razsvetliti. V programu je pa najbolje, če ostane: Religija nam je zasebna stvar.“

Wutschelov predlog se je zavrgel brez dvojbe jedino le iz taktiških razlogov.

Četrty shod je bil dné 25.—31. sušca leta 1894. tudi na Dunaju. Sklicalo ga je prejšnje leto izvoljeno zastopstvo stranke, v katerem je bilo tedaj teh-le osem udov:

dr. V. Adler, dr. V. Ellenbogen, K. Nevole, J. Popp, A. Pressl, J. Reumann, A. Schrammel in L. Wutschel.

Kranjske socijalne demokrate je zastopal A. Grablovic iz Ljubljane, tržaške slovenske sodruge pa L. Zadnik.

Časopisje se je tako-le razširilo:

Polit. listov v nemščini	14;	izvodov	78.400
„ „ v češčini	8;	„	23.550
Slovenski ‚Delavec‘	1;	„	1.000
Strokovnih listov nem-			
ških	18;	„	48.250
Strokovnih listov čeških	11;	„	21.700

Vrh tega sta izhajala tudi še dva češka šaljiva lista „Žumbera“ in „Rašple“ in nemški „Glühlichter“. Poljskih listov ni omenjenih v poročilu; samo lvovskemu v židovskem narečju izhajajočemu „Der Arbeiter“ se je naklonila podpora. Laškega lista ni bilo nobenega; ‚Avanti‘ je izhajal le malo časa; njegov naslednik „Il proletario“ pa še manj, ker je bilo izmed osem števil sedem zaplenjenih.

Med Slovenci se je tako-le oživiljal socijalno-demokraški organizacijski načrt, ki se je bil sklenil pri tretjem shodu stranke:

Ustanovil se je ‚Delavec‘, tiskal se v 1000 izvodih, a velik del se ga je dajalo zastonj. Pravovarstveno društvo za celo Kranjsko je štelo 1100; politiško društvo „Bodočnost“ 46, železničarsko bralno društvo 150 udov. Vseh sodrugov na Kranjskem je bilo 1296.

V Trstu je ustanovil Zadnik „Delavski list“, ki je pa izhajal le malo časa.

Na Štajerskem je bila po večjem slovenska socijalno-demokraška organizacija v mariborskem agitacijskem okraju (za Maribor, Celje in Trbovlje), nekaj tudi v graškem in ljubenskem. V Gradcu in v Ljubnem se je pridno razširjal ‚Delavec‘.

Na Koroškem so bili v beljaškem, velikovškem in prevaljskem organizacijskem okraju Slovenci v večjem številu med sodrugji.

Shod je jednoglasno sklenil, da naj se list ‚Delavec‘ od stranke denarno podpira.¹⁾

¹⁾ Verhandlungen str. 101.

²⁾ Verhandlungen str. 106.

¹⁾ Verhandlungen des 4. soc.-dem. Parteitages. Wien, 1894. str. 178.

Peti shod je zboroval dné 5.—11. malega travna l. 1896. v Pragi. Sklenil je, da se shodi stranke sklicujejo vsako leto. Zastopstvo stranke se je povečalo na 16 oseb. Poleg njega se je določilo še tako imenovano splošno zastopstvo (Gesamtvertretung). V to naj spadajo izvrševalni odbori nemške, češke in poljske organizacije; zastopani naj bodo tudi laški in južno-slovanski sodrugi. Posebno se je priporočilo snovanje strokovnih društev.

Od začetka meseca sušca leta 1894. do konca svečana l. 1896. se je nabralo za agitacijo 9657 gld. 92 kr.

Na Kranjskem je bilo število socijalno-demokraških organizacij ob času petega shoda:

Politiško društvo „Bodočnost“	40	udov
Društvo kranjskih tiskarjev	85	„
Splošno pravovarstveno društvo	1200	udov ¹⁾
Strokovno društvo prometnih služabnikov I.	357	„
Strokovno društvo prometnih služabnikov II.	125	„
Strokovno društvo pekov	40	„
Strokovno društvo kovinskih delavcev	56	„
Strokovno društvo mizarjev in tapetnikov	120	„
Strokovno društvo krojačev in krznarjev	27	„

V Trstu je jel izhajati laški list „Il lavatore“. V poljščini sta izhajala dva lista „Naprzód“ in „Nowy Robotnik“. Že omenjeni židovski „Der Arbeiter“ je izhajal v 600 izvodih.

Šesti shod je imela socijalna demokraška stranka dné 25.—31. sušca l. 1897. zopet na Dunaju pod vplivom volitev v državno zbornico, katerih so se delavci v peti skupini prvič udeležili. Socijalni demokratje so bili sila hudi proti krščanskim socijalcem in so sklenili, da se izda posebna knjižica proti njim in proti duhov-

¹⁾ V to društvo so spadali tudi delavci v Kočevju, Idriji in Zagorju. Kmalu sta se pa v zadnjih dveh krajih ustanovili podružnici rudarskega društva za alpske dežele.

nikom, katerim se je napovedal boj z vsemi sredstvi.¹⁾ Ne dvojimo, da je sad tega sklepa po Roku Drogeniku pod imenom „Božji namestniki v pravi podobi“ predelani „Pfaffenspiegel“. Drogenikova knjiga je sicer zaplenjena, vendar se je v mnogih izvodih razširila med naše ljudstvo.²⁾

Glavni organizacijski sklepi tega shoda so: Strankarski shod bodi vsaki dve leti. Vsak volilni okraj ima pravico poslati dva zastopnika; če je več narodnosti organizovanih v njem, pa vsak po dva.

Med nenemškimi narodnostimi sta se med tem zase organizovali laška in južno-slovanska (dné 27. in 28. velikega travna l. 1896. v Ljubljani), zadnja tako-le:

Sedež organizacije je Ljubljana. Okrajne organizacije ima te-le: a) za ljubljanski okraj; b) za južno Štajersko v Celju; c) za litijski okraj v Zagorju in č) za Notranjsko v Idriji.

Časopisa sta izhajala l. 1897. dva: „Delavec“ po trikrat in „Svoboda“ po jedenkrat na mesec; med volitvijo tudi „Zarja“ v Ljubljani in „Luč“ v Celju. „Delavec“ in „Svoboda“ sta se tiskala v 2000 izvodih. Brošuric je do tedaj izdala socijalno-demokraška stranka: Roka Drogenika po nemškem predelani: „Kristus in socijalna demokracija“ in „Cerkvene pristojbine za Štajersko, Koroško in Kranjsko“, in E. Kristana: „Stari in novi kmečki prijatelji“ in „Pozor! Socijalni demokratje gredó.“

V poročilu beremo³⁾:

„Ustanoviti se mislijo politiške organizacije v Novem mestu za Dolenjsko in v Trstu za Primorsko. — V najnovejšem času se je ukrenilo, da se ustanové nova, veči-

¹⁾ „Socijalna demokracija se bojuje ne gledé na svoje načelo ‚religija je zasebna stvar‘ — proti zastopnikom vseh religijskih zvez najodločneje z vsemi dopustnimi sredstvi, in kjerkoli obrekujejo našo stranko in njene pristaše, kakor tudi če se njihovi nauki protivijo proletarskemu boju za osvobojenje.“

²⁾ Verhandlungen des Gesamtparteitages 1899. Wien. str. 36 pravi v poročilu o slovenski organizaciji, da je bila ta knjižica v soc.-dem. korist zaplenjena.

³⁾ Verhandlungen des 6. österreichischen soc.-dem. Parteitages. Wien 1897. str. 32.

noma mešana strokovna društva, tako v Domžalah, Radečah, na Jesenicah itd. Tudi v Istri se množi zanimanje za socijalno demokracijo, in v kratkem času smemo pričakovati ustanovitve organizacij.“

V splošne agitacijske namene se je nabralo od petega do šestega shoda 30.467 gl. 46 kr. Zlasti za volitve so pomagali tudi sodrugi iz inozemstva; tako je n. pr. nemško strankarsko zastopstvo samo darovalo 5878 gl. 75 kr.

Od 29. vel. travna do 1. rožnika l. 1898. je zborovala nemška socijalna demokracija naše države v Lincu. Glavna točka temu zborovanju je bil razgovor o krščansko-socijalnem gibanju v Avstriji in o boju proti njemu. Že v poročilu¹⁾ o strankarskem delovanju v prošlem letu stojé značilne besede: „Kakor rdeča nit se vleče skozi zadnje leto naš boj proti popom in njihovim težnjam, kako bi ljudstvo otrapili. Komaj je bilo trenutje mirú v boju proti vladi, pa smo morali na bojišče, da branimo najdragocenejše ljudsko premoženje, šolo, in nekoliko moderneje misleče učitelje. Popom na strani se zvesto bojuje tako zvana krščansko-socijalna stranka, sovražnica vsake pameti, nasprotnica vsakega napredka.“

Razprava sama je bila popolnoma v duhu teh besed; ravno tako sklenjena resolucija.

Iz navedenega poročila je tudi razvidno, da je socijalno-demokratska stranka med Nemci sila narastla. Ob linškem shodu je imela 21 politiških listov, ki so izhajali v krog 125.000 izvodih.

Preostaje nam še šest skupni socijalno-demokratski shod v Brnu 24.—29. kimavca l. 1899.²⁾

Oglejmo si socijalske organizacije po vrsti!

A. Čehi imajo	19 politiških listov
	15 strokovnih „
	5 drugih „
	<hr/>
	39 listov

¹⁾ Verhandlungen des Parteitages der deutschen Sozialdemokratie Oest. Wien 1898, str. 17.

²⁾ Verhandlungen des Gesamtparteitages der Sozdem. in Oest. Wien. 1899.

s celoletno 8,287.800 izvodi. L. 1893. je izšlo 24 listov v 1,706.200 izvodih. Njihov dnevnik izhaja v 7500 izvodih.

Društva imajo politiških	57
	strokovnih 328
	izobražev. 356
	drugih 105
	<hr/>
	846 s 48.683 udi.

B. Nemci imajo	33 politiških listov
	23 strokovnih „
	<hr/>
	56 listov.

Vrh tega izhajajo še trije brez dovoljenja stranke.

Shodov je imela stranka 13.027 od 1. velikega travna l. 1898. do 31. sušca l. 1899. Samo delavke so imele 127 ljudskih in 77 na povabljenih goste omejenih shodov.

Društva politiških	175
	strokovnih 346
	izobražev. 204
	ženskih 8
	drugih 594
	<hr/>

Skupaj 1327 s 114.056 moškimi in 4807 ženskimi udi.

C. Poljaki imajo dva politiška lista „Naprzód“ (2500 izvodov) in „Rowność“ (1700 izvodov), poleg njih še tri druge liste. „V malih mestih v vzhodni Galiciji ima stranka mnogo pristašev med židovskim proletarijatom.“¹⁾

Č. Lah i imajo v Tridentu list „L'avenir del lavoratore“ (1200 izvodov), v Trstu pa „Il lavoratore“ (3000 izvodov). — O južnih Tirolah pravi poročilo med drugim: „Težje se dadé organizovati kmetiški delavci, ker so pri nas do mala vsi mali kmetje. Krščanski socijalci so med njimi ustanovili veliko mrežo konsumnih društev, kmetiških posojilnic in zavarovalnic za živino. Liberalno-narodni meščani so izgubili ves vpliv na ljudstvo in tudi klerikalci izgubljajo vedno tla proti krščanskim socijalcem. Sicer pa tudi naši krščanski socijalci niso nič drugega, kakor našemljeni klerikalci, samo podlejši in nižji v rabi svojega orožja proti nam.“

¹⁾ Verhandl. str. 35.

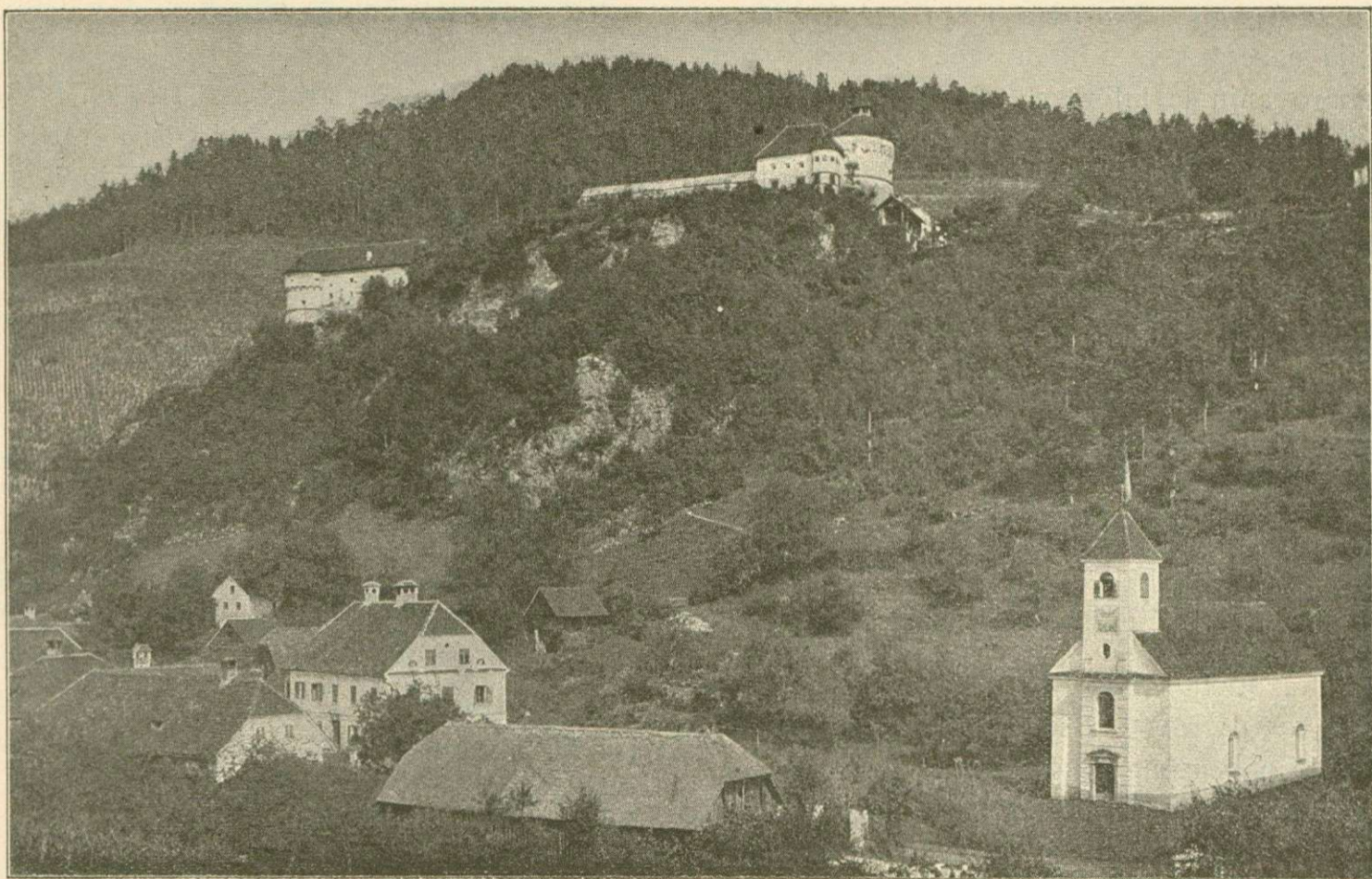
D. Južni Slovani. O božiču l. 1897. so imeli svoj drugi shod. Udeležilo se ga je tudi nekaj kmetov. Trikrat na mesec izhaja „Rdeči prapor“, ki se je z „Delavcem“ združil v en list. „Svobodni glasovi“ so iz gmotnih ozirrov ponehali. Od šestega strankarskega shoda se je pomnožila politiška organizacija za tržaški okraj. Snuje se za gorenjske kmete v Radolici.

Splošno pravovarstveno društvo je razpadlo; delavsko pevsko društvo v Ljubljani

razpada. Poleg tiskarjev so se v strokovni organizaciji posebno strojarji oklenili socijalne demokracije.

Slovensko poročilo pravi ob sklepu:

„Južno-slovanska socijalna demokracija more torej na koncu pač reči, da je storila, kar je bilo mogoče; da se mora strašno bojevati, bo vsak verjel, kedor pozna „črno Kranjsko“ in njene gospode. Pač bi se bilo moglo več zgoditi, ko bi bilo več agitacijskih moči. Vse ogromno agitacijsko delo

Grad Lemberg pri Celju.

Fot. M. Helff.

pa počiva skoro samo na plečih jednega samega moža, ki pri velikem agitacijskem okrožju ne more storiti niti najpotrebnejšega dela. Samo to še omenjamo, da segajo agitacijska pota od južne Štajerske do Dalmacije. Če se odpomore pomanjkanju sposobnih agitatorskih sil, se mora in se bo tudi na Kranjskem gledé na organizacijo napredovalo hitreje.“¹⁾

Slovensko in laško organizacijo je podpirala cela stranka.

¹⁾ Verhandl. str. 36.

Brnski shod se je posvetoval tudi o narodnostnem boju v naši državi in je zahteval, naj se država razdeli v samostojne narodne upravne pokrajine. V varstvo manjšin naj se sklene poseben zakon.

Svaril je tudi pred lahkomiselnim snovanjem konsumnih društev.

Toliko bodi o brnskem shodu! K sklepu moramo le še omenjati stik avstrijske socijalne demokracije s socijalnimi demokrati drugih držav. Internacionale ni več; pač pa se prirejajo mednarodni socijališki shodi,

katerih se udeležuje tudi avstrijska soc. demokracija. Dosedaj sta bila dva taka: 1. v Curihu dné 6.—12. vel. srpana l. 1893.¹⁾ in 2. dné 27. mal. srpana do 1. vel. srpana l. 1896. v Londonu.²⁾ Prihodnje leto zborujejo socijalci v Parizu. Po sklepu strankarskih shodov (na Dunaju l. 1892. in v Pragi l. 1896.) so avstrijski sodrugi poslali v Curih in London več zastopnikov. Po sklepu brnskega shoda se udeležé tudi sestanka v Parizu. Pri obeh imenovanih shodih se je poudarjalo, da so socijalni demokratje po vseh državah so-

lidarni in da samo zaradi postavnih ovir ne ustanové jednotne svetovne socijalske organizacije. Pri obeh shodih so se pa tudi morali izprva prepirati z anarhiškimi zastopniki, katere so po daljših razpravah oba-krat izključili od zborovanja. Četudi torej internacionale ni po obliki, pa živí vendar krepko po duhu. In tega duha je tudi socijalna demokracija v naši državi.

V kratkem pregledu smo si ogledali zgodovinski razvoj avstrijske socijalne demokracije. Podatki, ki smo jih navedli, govore

Pod Ojstrico.

Fot. M. Helff.

sami zase dovolj. Močno gibanje na strogo materijališkem temelju narašča med nami. Nespametno bi bilo tajiti njegovo razvojno moč; naravnost škodljivo pa, ne vpoštevati njegovega delovanja. Dasi je število socijalnih demokratov ogromno, vendar je pa v primeri z vsemi avstrijskimi delavci dozdej združilo le-teh samo majhen del v svojih vrstah.

¹⁾ Protokoll des internationalen sozial. Arbeitercongresses in der Tonhalle Zürich. Zürich, 1894.

²⁾ International Socialist Workers and Trade-Union Congress. London.

Po zadnji štetvi l. 1890. je bilo število vseh delavcev in dninarjev v Avstriji 9,178.470.

Od teh je prišlo na:		% vseh
poljedelstvo in gospodarstvo	6,440.027	70·10
trgovino in promet	424.153	4·62
druge stroke	79.556	0·86
industrijo	2,243.734	24·42

Od poslednjih je prišlo

		% obrtnih delavcev
na rudnike	139.769	6·24
na tvornice	731.909	32·63

		% obrtnih delavcev
na rokodelstvo	619.221	27.60
domače delo	752.835	33.53

Socijalna demokracija šteje med delavci krog 170.000 pristašev. Dela je torej še dovolj. Če smo koga s svojimi pomenki dosedaj vzbudili,

da se bo jel zanimati za delavsko gibanje in — kar je še potrebneje — za delavsko vprašanje sploh, imamo dovolj plačila za svoj trud. Prihodnje leto pa bomo nadaljevali „socijalne pomenke“ z opisovanjem socijališkega gibanja v drugih državah.

Krasoslovne črtice.

(Predaval v slovenskem klubu na Dunaju dr. Janko Pajk.)

(Konec.)

Obrnimo zdaj-le rečeno na književne izdelke ter preiščimo, kakošna morajo oni imeti svojstva, da odgovarjajo zahtevam krasočutja!

Književni proizvodi namreč niso čisto prirodni, samorasli, t. j. taki, da bi nastajali sami po sebi v prirodi, temveč ravno človeški um in trud sta njih stvaritelja. Iz tega pa sledi, da je učinek književnih del v dvojem oziru subjektivnejši od prirodnih: prvič da jih subjektivnost človeška ustvarja, drugič, da je njih utisek zopet od subjektivnosti opazovalca odvisen. Književnim proizvodom se v tem oziru godi ravno takó kakor n. pr. godbenskim in slikarskim. Krasočutni utisek kake slike, recimo krajinske, je odvisen od zmožnosti slikarjeve, da jo ta na resnični in značilni način predstavi očem, a potem zopet od krasočutne razpoložnosti in zmožnosti nje opazovalca, da se temu zdi v resnici lepa, mej tem ko prirodna krajina čisto neposredno deluje na opazovalca. Vsled teh dveh vzrokov so umetniški proizvodi velikim krasočutnim nevarnostim podvrženi: v njih se krasočutni vkus prav lahko moti in kazi.

Pa še v nečem se književni proizvodi krasočutni razlikujejo od drugih: da oni prirodno nikoli takó rezko in neposredno ne predstavljajo nego pa prirodni ali naravni. Književnost namreč predočuje svoje izdelke s pomočjo pisma ali pa besede, in vrhu tega jej je namen, da predstavlja nekaj ab-

straktnega: človeško življenje in mišljenje, torej duševne in dejanske čine človeške. Vunanjo prirodno naslikovati je mnogo laglje nego človeško duševnost: prva je priprosta ter se človeškim očem razkriva v vsej svoji prirodnosti, mej tem ko je človeška priroda, ker je naposled vendarle proizvod duše, mnogo bolj zamotana in zakrita, rekel bi skoro, da naravnost tajinstvena ali misteriozna. Vse to se bode še bolje pokazalo, kadar nadrobneje in natanje povem načela, po kojih se imajo ravnati in se v resnici ravnajo dobri književni izdelki.

Ne vse, kar se v življenju človeškem dogaja, je tudi vredno opisovanja, kakor sploh ni vse krasno in lepo, kar je prirodno. Nekoje strani človeškega življenja so take, da se upirajo krasočutju. Tega gotovo ni treba izvedenim ljudem na drobno razkladati in utemeljevati. Zato more táke malo krasočutne stvari samó hudobnost ali pa popačenost vkusna ali pa gorostasna nevednost za krasočutne smatrati ter z ljubeznijo opisovati ali pa celó obožavati.

Iz tega prostega vzroka tako zvani absolutni naturalizem, kateri vse, karkoli je in kar koli se godi, brez vsega razločevanja smatra za lepo ali vsaj za jednakovažno v krasočutnem pomenu besede, nima podlage ter je ne more imeti. Glavna krivda naturalizma tiči v tem, da on zanikuje vse krasočutne razločke predmetov, da je njemu vse

jedno, ali nam oblažujejo srcé in duhá ali pa nam preobračajo želodec. Načelo, da je vse lépo, ako le je vzeto iz življenja, ni nego prazna cinična fraza. Kdor tega ne veruje, naj praša prostonarodno poezijo za svét. Ta poezija je dvoja: čista in pa umazana; slednja v podobi kosmatih poskočnic. Kteremu krasoslovcu bi neki prišlo na pamet, obé ti vrsti zamenjavati in kot enaki čislati, samo ker ste baje „narodni“? — Kdo bi si sploh upal z umazanimi pouličnimi pesnimi stopati pred krasoslovne sodnike ter ponašati se s slabim blagom? — Da v nekih takih pesnih ni niti krasočutja niti umetnosti niti vkusa niti najprvotnejših lastnostij poezije, to se mi rado pritrđi. Takó pa kakor z narodno je tudi z umetno poezijo: je slabe in dobre, zdrave in nezdrave, smiselne in brezsmiselne. Ni vse poezija, kar se po vunanje ponuja za táko. Pravi poeziji je treba resničnega notranjega ognja, treba živega čuta in pa velike spretnosti v njega izrazovanju, pred vsem pa zdravega vkusa.

Zató pa je prvi pogoj književne umetnosti, da ona ima biti čem bolj dovršena. Da pa bode taka, mora odgovarjati prvemu načelu krasoslovja: idealnosti t. j. popolnosti.

Ako kje in na kojem polju človeške delavnosti, gotovo v umetnosti velja načelo, da brez idealnosti nobena umetnina nima vrednosti. Književnost kot taka, sama na sebi, še nikakor ni umetnost, torej ne stvar krasočutna. Književnost služi, kakor vsak drugi izum človeški, pred vsem potrebam življenja; umetna ona postaje samó za toliko, za kolikor odgovarja zahtevam krasoslovnim t. j. za kolikor je idealna. Ideja namreč je duševna, čem popolnejša podoba tega, kar si človeški duh predstavlja, predno prevaja misel v tvarno obliko. Platon opazuje o tem prav na priprosti način: kakor celó priprosti stolár mora preje v duši imeti sliko stola, ktereга hoče izdelati, namreč idejo bodočega stola, takó si vsak umetnik mora prej v duši delati čem bolj dovršeno in živo sliko tega, kar meni v tvarini izdelati. Zato je idealizem vsakemu pesniku in leposlovcu neobhodno potreben.

Drugo, česar je treba književniku, je jedinstvena misel, ki veže vse dele posamnih književnih izdelkov. Brez take misli umotvoru nedostaje celote in vkupnosti. Motijo se torej vsi pisatelji, kateri pišejo brez ozira na jedinstveno misel. Dostikrat nahajamo poezij, katerim manjka prvega pogoja umotvornega: enotne zveze mislij. Kakor pa nobena stvar ni celotna, ako nima, kakor pravijo, pete in glave, tako tudi povestniki, kateri svojim spisom ne vedó jedinstvene misli vtcati, še niso prekoračili praga k umetnosti.

S tem pa ni rečeno, da mora spis biti jednoličen. Prav naopak je stvar: mnogo raznovrstnosti mu je treba, a pri tem resničnosti. Zato je neobhodno načelo vse krasočutne umetnosti: da je realistična ali resnična. Realizem je tako rekoč protitočje idealizma.

Krivo je, ako se zamenjavata realizem in materializem. Realizem ima ožji obseg nego naturalizem. Naturalistično je vse, kar biva v prirodi ali na svetu, krasočutno realistično pa se zove samó, kar na polju umetnosti odgovarja istini, kar je torej ob enem v krasočutnem in prirodoslovnem smislu istinito. Realistična je torej ona krasočutna umetnost, kateri v resnici odgovarja nekaj krasnega v prirodi. Naturalistu se vse vidi dobro, kar je, ker biva v prirodi in življenju, ali ugaja ali ne. Naturalist objemlje vse, kar se mu ponuja, realist pak izbira in upotrebljuje samó to, kar mu s krasočutnega stališča sôdi. Zamenjavanje realizma in naturalizma dela današnji mnogo preglavice, ker samo poostruje nasprotna mišljenja.

Nikjer pa se krasočutna načela bolj ne kažejo rezka nego na polju romantike in novelistike. Povestnica romanopisja nam poveda, koliko časa je trebalo, da se je prišlo do pravega pojma, kaj je prav za prav roman. Stoprav okoli sredine 18. stoletja so nastali taki romani, ki so zastopali posebno vrsto literature. Bili pa so Angleži oni narod, ki je prvi našel pravi pot do te vrste pripovednih spisov, ktere sicer s starodavnim imenom zovemo romane.

Kaj pa je namen te vrste literature? — Splošna je trditev, da roman naj podaje mnogostransko, véрно sliko življenja koje dobe. S tem je na eni strani mnogo rečeno, na drugi pa malo. Izkustva in književnosti zapadnih narodov so pokazale, kakó si imamo pojem romana misliti. Premalo bi bilo povedano, ako bi besedo resničnost jemali v naturalističnem pomenu. Potem bi bilo za roman vse dobro, kar je v življenju, je-li to lepo ali gnjusno, samó da se istinitost zrcali. Ondaj bi tudi vse nizkosti in ničnosti dobro služile. A zabiti ni, da romanist ni prosti fotograf, da umetnost kot taka sploh ni samó spretnost ali obrt. Romanist mora življenje slikati na vse strani, v vsej svoji celoti, mora podajati vseobsežno, duševno sliko društvenega, državnega in duševnega življenja kake gotove povestniške dobe. Gotovo pa je pretiravanje, ako se z neko slastjo samó temne strani življenja opisujejo, kot da v življenju ni tudi svetlih barv in solnca. Zadača romana je torej jako obsežna, visoka in jako težavna.

Enostransko so smatrali roman Španjci, ker so namesto pravih slik življenja podajali samo njegovih karikatür. Francozi pa so namestu romana prvi pisali satiro življenja. Nemci so si prizadevali samó takó zvano malomestno življenje opisovati, životarjenje najnižjih slojev prebivateljstva; šele pozno so jeli naslikovati društveno življenje v polnih slikah in v polnem obsegu.

Angleži so torej prvi bili, ki so zapazili, da v literaturah raznih narodov nedostaje takih povestnih spisov, ki bi podajali popolnih slik določenih dob človeškega življenja, z vsemi dobrimi in slabimi njega lastnostmi.

Tak pisatelj je bil Richardson, samó da je nekoliko prerեսno pisaril in preveč ponaukoval. Za tega delj ga je v kratkem izpodrinil njegov tekmeč Fielding s svojimi izvrstno šaljivimi spisi.

V romanih teh dveh pisateljev nahajajo se prvikrat vse vrste krasočutnih načel zastopane. Richardson na eni strani piše popolnoma naturalistično ter se ne izogiblje ničesar, celó ostudnostij ne; razlika

mej njim in poznejšimi naturalisti je pa ta, da on hoče pokazati, kamo vedete strast in nenravstvo. Richardson ima sicer blage namene pred očmi, a napačna so pota, po kojih hoče čitatelja dovesti na pot kreposti ter pojasniti zle nasledke krivih potij. Zató ga Fielding po pravici imenuje idealista; kajti Fieldingu je malo mar za ideale, še manj za moralo. Po njegovem mnenju je človek nepoboljšljivec. Zató Fielding z mirnim očesom motri na pestro življenje človeško. Pisateljstvo mu je sama zabava in v razveseljevanje čitatelju. Njemu je življenje velik sejem vsakoršnih smešnostij, a zabava na tem sejmovanju, to se mu vidi jedino vredno, in jedino kar ima življenje dobrega. Vsled tega je on cinik skoz in skoz, včasih tudi naravnost podel. Njegovo geslo celó je: „čem podlejši, tem boljši!“ To je v poznejših letih bila njegova prislovica.

Ugovarjati pa mu smemo, da življenje nikakor ni burka, temveč tragedija, torej prerեսna stvar, da bi njega opisovanje služilo samó za šalo ali pa zabavo.

Rad bi o tem predmetu še povedal več, a dovolj rečenega! Veliki narodi pišejo marsičesar, tudi spačene romane, a delali so to in še delajo, zdaj, ko jim je obstanek zagotovljen. Svobodno jim! Mi Slovenci pa se borimo, kruto borimo za svojo ohranitev, in blagor nam, ako se res ohranimo! Nam je torej treba vse duševne sile napenjati, da se ohranimo, pa kot kolikor možno zdrav in čil narod. A k temu potrebujemo v prvi vrsti morale, takó v javnem kakor v literarnem življenju. Kam nas je zavedla nenravstvenost, to očito vidimo od dne do dne bolj in jasneje: dandanašnji je povsod razdor, povsod boj samih proti samim, povsod razdvojeno delovanje, povsod razpad! Zato na koncu tega predavanja kličem rojakom: Ostanimo pri starih idealih! Samó po idealih so res veliki narodi postali čili in mogočni! Ko so izgubili ideale, propadali so vedno globlje. Naj se posebno naša literatura zopet povzdigne v uzorne višine, od koder jej posije zopet boljše solnce, ogrevajoče rodoljubom prsa in srca.

Da se še enkrat, a na kratko, ozremo na krasoslovna načela! Kdor jih išče vtelešena, naj si ogleda polje vsekolike umetnosti, posebno pa poezije. Slovenska poezija nam podaje prekrasnih uzorcev za krasoslovca. Kaj bi bile pesni naših pesnikov, ako bi v njih ne bilo vzvišenih idealov? Celó narodne pesmi in povesti naše nas učé, kákoršen je nepokvarjeni vkus našega ljudstva, od kte-

rega se naša umetnost naj uči, ne pa oddaljuje. Krasota torej zahteva pri vsej realnosti tudi idealnosti, in čem trdnejša je zveza obeh, tem veči je krasočutni vkus, ki prihaja od njih. Od te zveze je tudi odvisen ves naš pravi literarni napredek.

Na Dunaju 1897.

Eros in Nejkos.

(Dušeslovna črtica. — Spisal *dr. Fr. L.*)

(Konec.)

Treba nam je natančneje govoriti še o zmotah in napakah v ljubezni in v sovraštvu.

Ko smo doslej govorili o ljubezni in o sovraštvu, povedali smo, kako izvira oboje iz naše narave samo ob sebi; pokazali smo tiste predmete, kateri nam vzbudé prvo in drugo. A vselej ne izvabijo ljubezni prav tisti predmeti, kateri so nam prikladni; tudi se sovraštvo ne obrne vselej proti tistim osebam, ki so nam v resnici škodljive ali tudi sicer slabe, temveč prav mnogokrat zahajata ljubezen in sovraštvo na pota, katerih ne pojasnjuje dovolj dosedanje razkladanje.

1. Ljubezen in sovraštvo se ozirata prav mnogokrat na predmete, ki so samo navidezno dobri in slabi, ali z drugimi besedami: prav mnogokrat slonita na zmoti. Ni težko umeti, zakaj se tako godi. Večinoma se namreč ljubezen in sovraštvo vnemata jako hitro. Ko se prikaže predmet, že ga ali zaželimo, ali ga odbijemo od sebe, kakor nam vелеva prvi utisk. Vsakdo izkuša to pri osebah in pri občevanju ž njimi. Prvi pogled, prva beseda, prvi obisk, prvo pismo, prvi opravek — navadno odloči ali ljubezen ali sovraštvo. Že iz prvega hipa si napravimo dovolj določeno — če tudi ne resnično — podobo, katere se ali radi oklenemo ali ognemo. Tako pa zaide ljubezen jako lahko na krivo pot, ker prvi hipec in prvi utisk

nam malokdaj podasta predmet toliko jasno ali popolno, da bi spoznali njegovo pravo ceno in torej tudi to, ali je vreden ljubezni ali ne. Znano je, da se največkrat pri ljubezni, katerikoli si bodi, gleda na zunanjo podobo in obliko. Zunanja oblika prva vzbudi ljubezen in pri tej navadna ljubezen ostane. Ne sili dalje, da bi objela vso lepoto in vrlino predmeta. Ako pa le sili, da spoznava še kaj drugega poleg zunanje oblike, se navadno dá premotiti, da ima zaradi lepe zunanosti za dobro in lepo vse, kar opazuje, četudi ni niti lepo niti dobro.

To posebnost v ljubezni imenujemo primerno slepoto in tako govorimo o slepi ljubezni. Kako pogostoma je ljubezen slepa, kaže nam vsakdanja izkušnja. Roditelji iskreno ljubijo svoje otroke, a prav zato mnogokrat ne opazijo, ne grajajo in ne izboljšajo njih napák. Zaljubljenca sta večinoma slepa za take stvari, ki so važne za srečno življenje. Gledata na vnanjost, ne pazita pa na notranje vrline ali hibe. V predzakonskem življenju hibe res niso tako odločilne kakor tedaj, kadar živita oba zakonska skupaj. Kolikokrat pa razdirajo notranje hibe, slabosti in napake tudi najmočnejšo poprejšnjo ljubezen ali jo celó premené v sovraštvo! Tudi prijateljska ljubezen se nekaterikrat opira samo na zunanje pred-

nosti in tedaj gotovo ni trdna in stalna. Kakor slepo ljubimo, tako tudi pogostoma slepo sovražimo. Odločimo se po neugodnem videzu, po malem nasprotovanju, po slučaju ali naključju, in sovražimo, ne da bi se menili, je-li pravično ali krivično. Kolikokrat se damo drugim zapeljati v sovraštvo! Dovolj je, da nam kdo očrni kako osebo, da beremo o njej kaj neugodnega, da čujemo kako opazko, pa jo sovražimo, čeprav je vredna odkritosrčne ljubezni. Ne da bi vprašali, kdo je ta, kdo je oni: sovražimo ga, ako čujemo, da pripada kaki nepriljubljeni stranki.

Žal, da res vlada v tako veličastnem, tako vzvišenem gibanju človeške narave, kakor je ljubezen, tako pogostoma le slučaj, in zato je ta tako dragocena človeška zmožnost rada slepa. A seveda ni da bi morala biti slepa. Temveč prava, popolna, močna in živa ljubezen teži po tem, da objame vse vrline, katere more najti; ta neče biti slepa, temveč jasna, zavedna, zanesljiva. In čimbolj je zavedna, tembolj je tudi močna in živa, tem manj omahljiva in premenljiva. Taka ljubezen osrečuje človeka in mu je — lahko rečemo — pravi dušni vir življenja.

2. Med predmeti ljubezni je človeku prvi — on sam. Ljubiti se pravi z vsem teženjem okleniti se kakega predmeta ali vsaj nagibati se k njemu. Ker se pa zavedamo sami sebe, zato je tudi — kakor pravijo modroslovci po navadi — lastni „jaz“ človeku predmet: same sebe spoznavamo in same sebe ljubimo. Zaradi tega velja vse to o ljubezni do nas samih, kar smo rekli o ljubezni do drugih. Da, še več: do sebe imamo prvo in največjo ljubezen, in niti ne moremo, da bi sami sebe ne ljubili. Lahko je umeti, da ne moremo hoteti in delati sami zoper sebe, ker nobena stvar, nobena moč ne more sama sebe vedoma ali hoté uničiti.¹⁾

Četudi ima beseda „samoljubje“ v navadni govorici slab pomen, vendar zaznamujmo sedaj s tem imenom ljubezen do sebe, bodisi dobra, ali slaba. Samoljubje — to smo razvideli — je vsakomur lastno, neizogibno. Čeprav je v

¹⁾ Samomor ni nikaka izjema, ker samomorivec upa, da si s samomorom izboljša svoje stanje.

obče samoljubje močnejše kakor ljubezen do drugih ljudij, vendar ima več stopinj, ker ima v raznih ljudeh različno moč. V enem človeku je samoljubje toliko, kolikor ga treba, da se ohrani in izpopolni. V drugem pa je toliko, da poleg njega ne more biti nobene druge ljubezni, do nobenega človeka, in če vendar-le koga ljubi, ljubi le sebično ali zaradi samega sebe. In prav kadar je ljubezen do sebe neprimerno silna, imenujemo jo (v ožjem pomenu) samoljubje in jo imamo tudi za slabo.

In to samoljubje je krivo napák pri ljubezni, kakor smo jih poprej omenili. Počez je namreč vsak človek jednake vrednosti; četudi se razločujemo po znanju, po spretnosti, po značaju, vendar imamo vsi isto naravo in bistveno iste zmožnosti. Potemtakem bi moral vsakdo tudi druge ljudi toliko ceniti in ljubiti, kolikor ceni in ljubi samega sebe. Kar želi sebi, bi moral želeti tudi drugim; ne smel bi imeti sebe za boljšega, kakor so počez drugi ljudje. To bi bilo pravo, kakor vsakomur jasno pravi pamet. A ni tako. Kjer se samoljublje povzdigne v človeku z veliko silo, tam potlači vsako drugo ljubezen, ker samoljubna oseba ne more sebe ljubiti nezmerno, a ob enem ljubiti tudi še koga drugega. Zakaj kdor drugega ljubi močno, prijateljsko, ravno s tem zatira nezmerno in napačno samoljubje. — Kakor umevamo to, umevamo še nekaj drugega. Samoljubnež hoče vse le zase, v svoj prid. A ker hočejo drugi ljudje tudi kaj zase in sicer z isto pravico kakor samoljubnež, zato se mu zdé protivni in škodljivi, njemu so le ovira ali zapreka, da ne more neomejeno delati zase. Zato ima samoljubnež do drugih ljudij namesto ljubezni — sovraštvo. Čim večje je kakega človeka samoljubje, tem močnejše je v njem nasprotstvo ali celo sovraštvo do drugih ljudij, vsaj nekaterih, onih namreč, ki so mu navidezno najbolj na potu.

Oh ta grda spaka najlepšega čutenja in delovanja naše narave, samoljubje! Kakor gnusna a rodovitna mrčesja zalega rodi ne-prestano sovraštvo za sovraštvom, sedaj do te, sedaj do one osebe. Nikdar ne more biti

General Joubert,
poveljnik transvaalske vojne.

samoljubje brez sovraštva. In kadar samoljubnež nima istinitega sovražnika blizu sebe, domišlja si ga in si misli, da ga ljudje preganjajo, da so mu nasprotni in mu hočejo škoditi.

Neprava ljubezen je mati nepravlega sovraštva. In ker se z nezmernim samoljubjem večkrat družijo tudi zmeta, zato so napake

ljubezni sedaj take, sedaj drugačne. Vselej pa so kvarljive in obžalovanja vredne tembolj, čimbolj vzvišena je prava in čista ljubezen.

Nesrečne so take dobe v zgodovini, nesrečni so taki narodi, v katerih prevladuje samoljubje in rodi dan na dan sovraštvo. Ljubezen krepiča, ogreva in oživlja posameznike, tako pa tudi cele narode in dobe. A sovraštvo podira, kvari, uničuje posameznike in cele narode in dobe. Iz samoljubja izvira sovraštvo, iz sovraštva nezdravo strankarstvo, iz strankarstva razpad, in iz razpada pogin.

Globokoumno je torej Empedoklej učil, da so bile prvotno vse stvari združene, vse v jedinosti in v soglasju; med njimi je bila ljubezen. A mednje je prišlo sovraštvo, ki je zlo in vir vsega zla. To je razločilo in razdelilo, kar je bilo poprej združeno.

Zato bi tudi mi tukaj radi Erosu po platonsko peli slavo in ga privabili na slovenske livade, a Nejkos naj bi bežal od nas, ker dovolj je ran, katere je zasekal.

Književnost.

Črtice iz maloruske književnosti.

(Piše Podravski.)

(Konec.)

Mnogo bi se dalo še poročati o novejši maloruski književnosti, a za sedaj omenjamo le še nekaj malega. —

L. 1862. je izdal Bohdan Dêdicki drobno knjižico „Poezij Osipa Fedkoviča“, pozdravljajoč v predgovoru pisatelja in mnogo obetajočega narodnega pesnika. Njegove pesmi je občinstvo kakor v Galiciji, tako na Ukrajini res sprejelo z veseljem, ker so bile pisane v lepem, narodnem jeziku. Fedkovič je bil rojen leta 1834. v Bukovini v vasi Storonki od preprostih starišev kakor Ševčenko, pa v dokaj ugodnejših okoliščinah. L. 1852. so ga vzeli k vojakom, katero službo je opravljal v različnih krajih Avstrije ter se l. 1859. vrnil kot poročnik v Černovice. Tu se je seznanil z nemškim pesnikom Neubayerjem, kateremu je pokazal svoje nemški pisane lirske proizvode. V njegovi hiši se je spoznal z Rusinom Kobilanskim, po čigar nasvetu se je

odločil dati v tisk svoje ukrajinske pesmi. Po odpustu iz službe se je nastanil Fedkovič v domači okolici in bil takoj izvoljen za župana. L. 1872. je deloval pri društvu „Prosveti“, pišoč in urejajoč knjižice za narod; l. 1874. pa se je nastanil v Černovicah ter se jel znanprej resno ukvarjati s književnostjo. Pod njegovim uredništvom je jel izhajati v Černovicah časopis „Bukovina“, ki še dandanes zagovarja pravice in koristi bukovinskih Malorusov.

Izmed Fedkovičevih poezij so najboljše one, katere je izdal l. 1862. Poznej je izdal še dve knjigi pesmij, toda že dokaj slabših, ker je poskušal v svojih proizvodih posnemati Ševčenka. Razven poezij je pisal še drame in povesti, kakih dvajset po številu, ki so bile natisnjene v „Večernicah“, „Nivi“, „Pravdi“ ter v almanahu z imenom „Ruska hata.“

Med Malorusi na Ukrajini sta se pojavila v ónem času izmed številnih pisateljev samo dva boljša talenta, namreč: Mihael Staryckí in Ivan Levicki-Nečuj. A o teh lahko poročamo ob drugi priliki, ker segata že v najnovejši čas.

Razne stvari.

Naše slike.

Seči moramo nekaj listov nazaj, da pojasnimo nekoliko slik in njih namen. — Na str. 641. podajemo portret slavnega ruskega pisatelja grofa Leva Niko-

Risal F. D.

Andrej baron Čehovin.
Kip na spominiku v Branici.

lajeviča Tolstega in sicer zato, ker je letos zopet stopil pred občinstvo z znamenitim romanom „Vstajenje“, ki je vzbudil, čeprav izhaja polagoma, po-

zornost v Evropi in v Ameriki. V hrvaščini izhaja prevod „Uskrsnuće“ iz peresa gosp. Milana pl. Marekovića v zalogi kr. vseučiliške knjigarne Franje Suppana. (V roki imamo 10. zvezek; jeden stane 20 kr.) — Slika „Očetova ljubljanka“ na str. 649 pojasnjuje sama sebe. Da, nedolžnost in preprostost se priljubita vsakomur: torej ni čuda, da ima mlada deklica, morda jedinka, vso ljubezen svojega očeta. — Na str. 657, 665. in 768 smo podali tri slike, ki se ozirajo na slavnega avstrijskega junaka in slovenskega rojaka (iz Branice blizu Štanjela na Goriškem) Andreja barona Čehovina. (Roj. dné 26. vel. srpana l. 1810, umrl 10. kimavca l. 1855. v Badenu pri Dunaju). V proslavo tega junaka in v slavo njegovi domovini so postavili domoljubi zlasti s pomočjo vojaštva v Branici lep spominik pokojniku in ga slovesno odkrili dné 14. vel. srpana l. 1898. Prva naša slika nam kaže spominik sam (narisano po fotografiji), druga pa nam kaže nekako idilsko slavnostnega govornika, domačega braniškega duhovnega pastirja, ga. Marka Valesa, pred obilnim zbranim občinstvom. Bila je velika, pa tudi lepa slavnost, ki se je seveda morala nekoliko prilagoditi razmeram, zlasti vojaškemu stanu slavljencevemu. — Sliko Fr. Štruklja smo dali narisati po neki skupini, v kateri je fotografovan tudi pokojnik. — O slavnem J. Belliniju izpregovorimo ob drugi priliki. (Rojen l. 1426. v Benetkah, umrl l. 1516 ravno tam.)

K spisu „Celjske okolice“ gre slika na str. 689: Ljubno. Ta prijazna vas je nedaleč od Mozirja in od Gornjega grada v Savinjski dolini. Dalje po isti dolini gredé pridemo blizu Ojstrice, kjer se stikajo tri kronovine: Kranjska, Štajerska in Koroška in katero nam kažeta naši sliki na str. 658 in 761. To so romantični kraji, vredni obširnejšega opisa. — Na jadranski jug nas vodi slika na str. 697. (Bar je Antivari.) Od tukaj se prostira 45 km proti jugu črnogorsko morsko obrežje, katero je Črnagora pridobila v berlinskem miru l. 1878. Tukaj ostajajo Lloydovi parniki. Mestece Bar, nedaleč od ladijestaje, ima nad 1500 prebivavcev in je sedež katoliškega nadškofa. — Slika na strani 704 kaže trojico fantov, ki nečejo iti mimo sosedove hiše, ne da bi malo pokramljali z domačo punico. O sliki na str. 713 nam ni treba govoriti. Za „slačenje“ imajo drugod druge izraze. — Slike na str. 721, 728, 729, 767 nam kažejo predmete in osebe iz one dežele, katero je opisal naš poročevavec v prvi polovici tega letnika in v kateri se bije sedaj krvav boj za življenje, za domovino in za svobodo.

Pogovori.

(Konec.)

G. — *a* — Tako! tako! Le malo smo Vas „zadnjič omenili“, in priznavate, „da smo sodili prav“. In sedaj ste nam poslali nekaj „Spominčic“. Hočete pa menda, da bi kar cel list napisali o jedni Vaši pesmici. Par besedij je dovolj. Te Vaše „spominčice“ so tako-le drobne „igračice“. Pozna se jim, da je pesnik še mlad, ki pa hoče kakor zrel mož stopiti v svet. Le počasi! Za to Vam treba še dela, truda in uma. Pesnik in pisatelj se ne „naredi“ kar čez noč.

G. Polde. Vam smo že povedali, da Vam manjka pouka. Tukaj smo tudi za Vas že marsikaj napisali. Ali se Vas ni prijelo? Pazite vendar na merilo in držite se ga potem v vsej pesmi! Glejte na rimo in ne mislite, da se veže n. pr. „z a p r e k e — o s v e t e“. Tudi to Vam svetujemo, da nikar ne rabite nobene take besede, kateri ne umete pomena. Morebiti jo berete tu in tam; a če je ne umete, lahko jo nerodno rabite, in stvar je smešna. Gl. „Domovini“ četrta kitica!

M. B.

Podajemo tudi te tri pesmice. Naj sodijo o njih bravci sami.

Pred vrati v večnost.

Oh, kako hitro sem došel
do teh le črnih, temnih vrat!
Pač nisem mislil, da pepel
še prej bom, ko starejši brat.

Sem tu že sred cvetočih let,
na glavi ni še sivih vlas,
je rok in nog še uren kret,
je bister vid, je krepek glas.

V široki svet slovi moj um,
od pesni mojih gre sloves,
sem češčen od nešteti trum,
proslavljen, dičen do nebes.

A to naenkrat vse je proč,
na vrata te sem zabil bil;
nastopa zame večna noč,
odpira žrelo grob nemil.

A onstran vrat je sodni tron,
sedi na njem sodnik že moj;
buči nasprot mi rezki don:
„Sèm daj, zaklad pokaži svoj!“

A jaz sem — gol in nimam nič:
ne kėsanja, ne dobrih del.
Obsojen sem! Že slišim krič:
„Ti nisi v božjo slavo pel.“

Kako si moj nebeški dar
obračal v blaženje ljudi?
Bil nisi strasti gospodar:
Proklete pesni so in ti!

Čemu ti bo proslave žar?
Boš živel dušno nevmrjoč
ljudem v pogubo, zlo in kvar!
V peklenski plamen proč, le proč!“

Zl. I. Iže.

J a z.

Naj večje čudo sem svetá,
sem nedosežen umotvor,
sem delec samega Bogá;
Stvarnik mi vzel je sebe vzor.

Z ljubezno mene je prevel,
usmiljenje mi v dušo vлил;
od svojega moj um je vzel,
je prosto voljo mi daril.

Da sem, živim, zavedam se;
mar ni velika vrednost to?
O, čudolepo okrasil je
Stvarnik mi dušo in telo!

Naredil bitij je legjon
na širni zemlji brez napák:
posadil me čez nje na tron
in vtisnil mi vladarstva znak.

Je zame vse in zame le
Stvarnik to storil dobri moj,
da prosto mu z ljubezno vse
povrnem, dam mu život svoj.

Zl. I. Iže.

Č e h o v i n.

Ob odkritju spomenika.

Čemu se narod zavedni uklanja?
Komu prireja se večni spomin?
Sláviti hoče naš narod dejanja,
katera dovršil junaški je sin.

Vodil pogumno junak je junake,
delal je srčno za ljubljeni dom,
čete premagal, sovražne je Lahe,
tòpov njegovih je silen bil grom.

In ko za narod življenje postavil
vrli vojak je na dvom si — za dom,
hrabrost junakov in vojsko je slávil,
in domovino je rešil iz spon.

V pesmih te hvali svet, dragi pokojni,
v vencih časti te ljubeči tvoj rod,
Večen spomin bo tvoj Avstriji — vojni,
slava Slovanu junaku povsod.

Š. Radoslav.

* * *

In sedaj se za to leto poslavljamo od onih znancev, s katerimi smo se tukaj pogovarjali. Bilo nam je to pogovarjanje v veliko veselje, ker smo videli, da se zanimajo mnogi za naše preprosto kramljanje. Vendar smemo dostaviti, da nam je bil namen vseskozi resen in važen, namreč ta, da bi naučili mlade znance delovati z vnemo in ne se bati truda na leposlovnem polju. Leposlovje ni igrača, ampak je imenitno in potrebno kulturno delo vsakega naroda. In zato smo včasih tudi zaklicali: „Abeste profani! Kdor neče delovati s potrebno resnobo in trudoljubnostjo, tega ne potrebujemo v leposlovju.“

A vse smo želeli reči tako, da ne bi nikogar žalili. Zato na srečno svidenje v novem letu!

Vabilo na naročbo za l. 1900.

Mnogo bi radi povedali svojim bravcem in naročnikom ob koncu leta, a bojimo se, da bi nam očitali nadležnost in gostobesednost. Zato se pomenimo le na kratko!

Z veseljem se oziramo na dovršeni letnik, ker smo si v svesti, da je v njem lep kos narodnega dela. Čeprav so nam nekateri domačini nasprotni, a tega ne morejo tajiti, kar smo v slavo narodu slovenskemu shranili v predale tega lista.

Geslo nam je: „Napredovati na podlagi lepih in blagih svojstev našega naroda.“ Vemo, da nekateri zavedni Slovenci nečejo priznavati, da nam je resno za naš program. Pa to so taki, ki govoré o napredku, a narod razdvajajo; ki govoré o luči, a oznanjajo temno sovraštvo; ki govoré o jedini narodnosti, a uvajajo tujstvo na vseh stranéh.

V rokah držimo dokaze svojega dela, pa ne želimo pohvale, temveč pomoči.

Na delo, na neumorno delo tudi v l. 1900! „Dom in svet“ naj kaže sadove tega dela, dela sotrudnikov, dela urednika. Storimo vsi svojo dolžnost do naroda, kateremu hočemo dajati najboljše dušne hrane, pa bo za naš list dobro preskrbljeno! Ponehaj ljuti in ne lepi boj med rodnimi brati, zavladaj mir in v miru ljubezen!

Kolikor je pametno in potrebno ob novem letu obetati naročnikom, zatrjujemo, da jim bomo podajali lep in dober list. Trdno upamo, da jim bomo še bolj ustrezali, nego smo doslej. Četudi bo še nadalje tako urejen kakor sedaj, ker se je ta uredba dobro obnašala, vendar bomo podajali od začetka l. 1900. naprej tudi nekaj novega. To bo „Časopis“. Urednik je sam izkusil, kako sitno je po političnih in drugih listih iskati podatkov za razne dogodke. Zato bomo v posebnem oddelku z omenjenim nadpisom samo kratko in brez opazk ali brez sodbe zabeleževali po osebah, času (dnevu in mesecu) in po kraju glavne domače in tuje dogodke. Tako bo v listu pregledna istodobna „kronika“, ki bo jako dobro služila onemu, ki bo hotel pozneje najti in pregledati razne dogodščine. V tem ne bo nobene politike, nobenega strankarstva, ampak sami goli beležki za prijatelja in neprijatelja.

V prihodnjem letniku bomo objavljali na prvem mestu zanimiv in lahko umeven spis „O lepoti“ s primernimi slikami. Ta spis bo prikladen in mikaven vsaj večinoma tudi za manj izobražene čitatelje, a bo podlaga drugim spisom o glavnih estetičnih tvarinah.

Objavljali bomo točneje in hitreje ocene novih del in se potrudili, da povemo ob kratkem veliko. Ocenjali bomo — kolikor bo mogoče — vsaj vse nove slovenske književne pojave po pravici in vesti. Iz srca želimo, da bi ne bilo treba nobenega boja. Ako bo pa kdo v našo lepo knjigo zanašal razdor, stanovske prepire, sovraštvo in zaničevanje do tega ali onega, zlasti pa do vere in narodnosti, temu ne bomo prizanašali. List ne more biti — kakor nekateri hočejo — voda brez barve in okusa, ampak mora kazati in zagovarjati neko trdno in dosledno svetovno naziranje.

Tudi slovenske gledališke predstave bomo zabeleževali ob kratkem, ker so važne za naš narodni razvoj, in je koristno, imeti jih pred seboj pregledno sestavljene.

Drugi oddelki se bodo obdelovali tudi v novem letu kakor doslej. — V zalogi imamo in v delu so lepe in umetniške slike vseh vrst.

Še noben večji slovenski leposlovni list ni bil tako tesno sklenjen s svojim čitateljstvom kakor „Dom in svet“. V trdni roki jednega urednika je stanovitno napredoval, kakor je napredovalo tudi občinstvo, in narobe. Drug drugega smo podpirali, učili, opominjali, svarili — a vse z ljubeznijo. Zato je naš list res naše gore list iz naroda in za narod. Tak bodi zanaprej! Zato hočemo tudi zanaprej podajati samo izvirne spise, kar bo zrastle na domačih livadah.

Zatorej ostani ta tesna, ta prijateljska zveza še nadalje med listom in naročniki. Ta zveza, ta zvestoba bo rodila naročnikom mnogo veselja, izdajatelju pa bo množila moči, da bo storil vse, s čimer se dá slovenska književnost povzdigniti do višje stopinje.

Naročnina za 1900. je ista kakor letos: Za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake je znižana cena po 3 gld. 40 kr. na leto. Za neavstrijske dežele je letna naročnina za 1 gld. 20 kr. višja, za Ameriko izjemoma 2 dolarja.

Uredništvo in založništvo.

